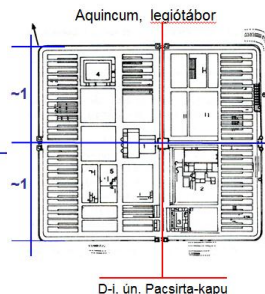
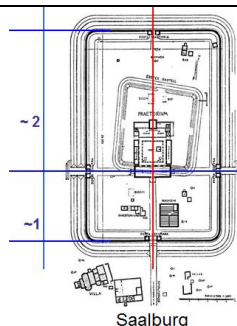
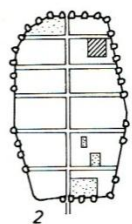
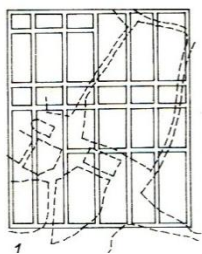

Magyar építészettörténet BSC

Készült Magyar Építészettörténet tárgy (BMEEPETB701) összefoglalásaként 2012-ben

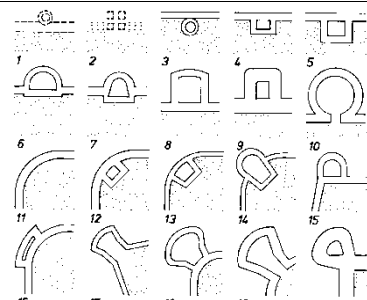
Pannónia provincia építészet

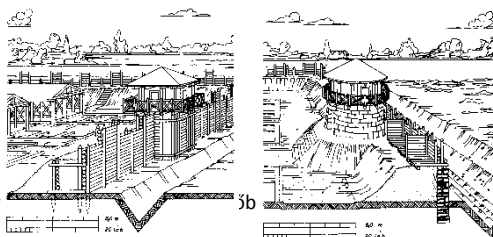
függőleges út: decumanus – vízszintes: cardo maximus -> kettő találkozásánál principia

- Pannónia római meghódítása Augustus uralkodásának idejére esik (i.e. 27 – i. sz. 14.) I. sz. 103-107 között alakult ki a tartomány két közigazgatási egysége, majd Diocletianus (284-305) osztotta 4 részre a provinciát.
- A fontos települések részben a Duna menti határvonalat, a limest követték. A védelmi rendszer még az egységes Pannónia idejében, az I. sz. második felében épült ki
- A **légiós táborok (castrum)**, négyzetes, klasszikus formáját mutatja az aquincumi: kőfalain minden oldalon 1-1 kapu nyílt, 2 egymást keresztező főút átvezetésére, amelyek találkozásánál állt a parancsnoki épület a *principium*
- Kr.e 3 század, Kr. e 100 -> Pannónia provincia
- Augustus: Alsó (Savia)-Felső (Aquincum) Pannónia-> közigazgatás
- régi utak (Borostyán-út- hossz tengely)-> többbétegy (80-150 cm)
- Sraantia-Sopron
- Savaria-Szombathely

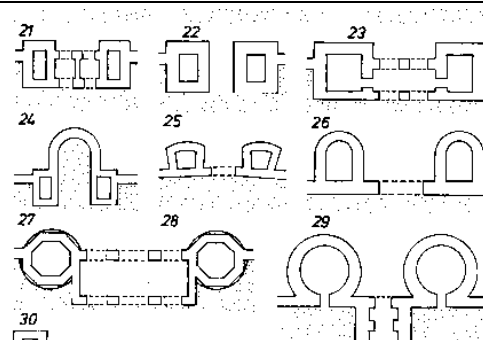
1, Városok és katonai táborok védművei

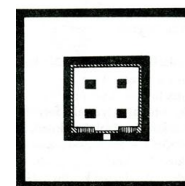
toronyformák

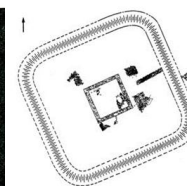
sarkotorony-formák

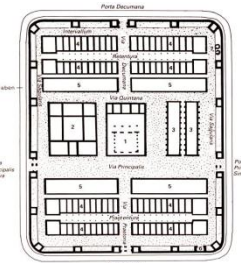
- A **védelmi vonal elemei:**
- Őrtornyok, kiserődök, kikötői erődök, ellenerődök, légiós táborok
- A limes-út menti védműrendszer: Az őrtornyokat összekötő út
-

Dunabogdány

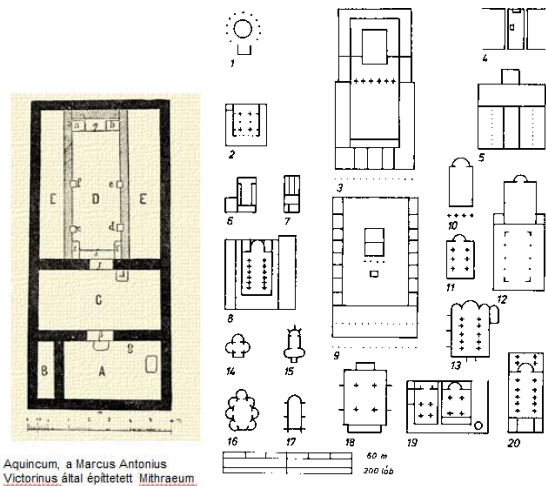

Neszmély őrtorony

- Visegrád Gizella major erődje a Duna partján, a védelmi lánc fontosabb elemeinek egyikeként teljesítette feladatát.
- a polgárvárostól 2-3 km-re volt a katonai tábor

2, Szakrális épületek

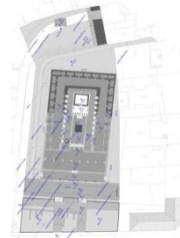
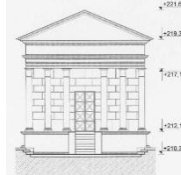
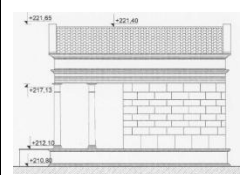
Aquincum, a Marcus Antonius Victorinus által építtetett Mithraeum

I. Pannóniába olyan seregek érkeztek, amelyek eredetileg a Közel-Keleten állomásoztak-> Egyiptomi Istenek

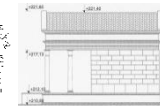
- Mitrász vallás-> MITHRAEUM
- barlangszerű szentély, vége felé nyílás a boltozaton-> fény-> bikán lovagló mitrász isten rajzát a Nap megvilágítja
- általában a középső rész mélyebben

II. a másik kultusz-> Isis kultusz

- Szombathely: Iseum
- Isis istennő tiszteletére állított szentély
- 6 oszlopos pódiumtemplom

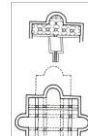

- A fertőrákosi Mithras-szentély a IV. században épült és 1896-ban találták meg

Szombathely

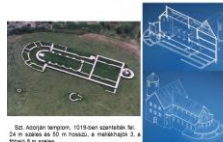
Szerzetesi templomok

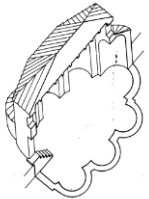
Zalavár középkori temploma

Zalavár középkori temploma

3, Funerális épületek

Sopianae (Pécs) nekropoliszának egyik legérdekesebb emléke a cella septichora, a hétkarújos temetőkápolna

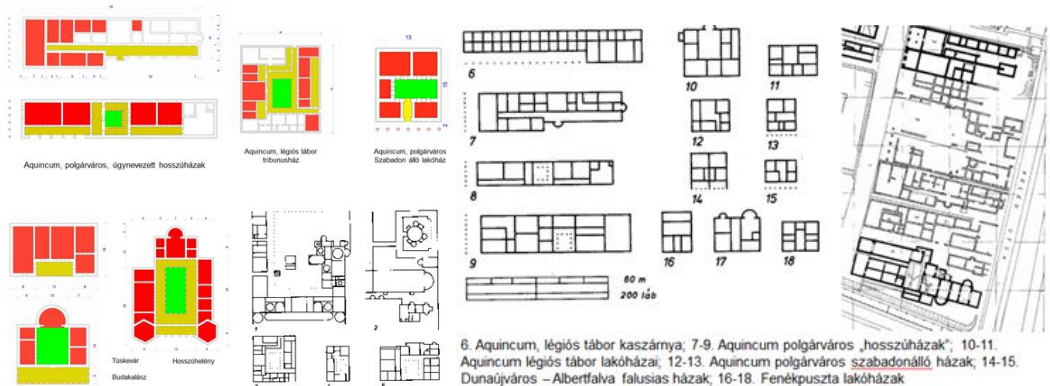
- További példa: **Pécs, Cella septichora**: 7 karéjos kápolna, mauzóleum, 2 szintes, föld alatt az alsó szinten szarkofágok, felső szintem mauzóleum, apszisokkal és négyzetes mellékterekkel bővített mauzóleum

- Kővágószőlős temetőkápolna és kriptá

- Cella Septichora – Pécs Kr. u. IV. sz. Az ókeresztény temető területén előkerült hétkaréjos temetőkápolna a környező altemplommal és mauzóleummal épített kétszintes sírépítmények unikális darabja.
- felső szint -> szertartások, kápolna
- alul sírkamra

4, Lakóházak

6. Aquincum, légios tábor kaszárnya; 7-9. Aquincum polgárváros „hosszúházak”, 10-11. Aquincum légios tábor lakóházai; 12-13. Aquincum polgárváros szabadonálló házak; 14-15. Dunajárváros – Albertfalva falusias házak; 16-18. Fénékpusztai lakóházak

- Pannónia területén a hosszúházak voltak a jellemzők
- katonai kaszárnyák: 1 századnyi katona, a fejben a tisztek laktak (centurio)
- polgári: hosszúházak II kaszárnyák
- tornác + perisztíli udvar (II 2 generációs lakóház)
- II déloszi lakóház -> aszimmetrikus bejárat
- villák (Tüskevár, Budakalász, Hosszúhetény)
- tengely, tornác, 2 sarokrizalit, perisztílium

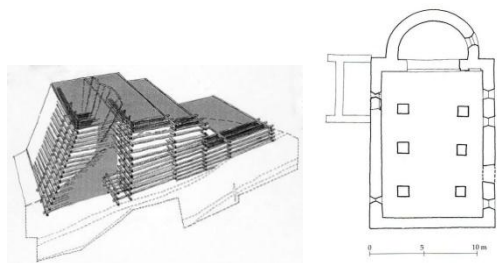
- Kalászpusztai
- Helytartói palota (Hadrianus-Hajógyári sziget)
- Hypocaustum

Az államalapítástól a gótika kezdetéig

Építészet Géza fejedelemmé választásától Nagy Lajos haláláig

Az Árpád-ház és az Anjouk (971-1382) uralkodása

A honfoglalás korának építészeti emlékei

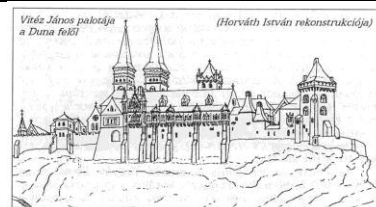

- **Abaújvár földvára:** Borsod vára a 10-11. században épült. A sánc a Boldva fölé magasodó természetes dombháton épült. Eredeti szélessége ~15 m, a feltáráskori magassága 5 m körüli volt. A vár területén egy 15*8 m alapterületű templom alapfalainak a nyomát találták meg.
- **Szabolcs,** a földvár IX-X. században épült. Sáncai a 10-12 méter magasságot is eléri, 227-303-349 méter hosszúságúak. A feltárások belül állandó épület nyomát nem rögzítették.
- **Szabolcs, esperesi templom 11. sz:** Az egyik legkorábbi honfoglalás kori templom, melyet valószínűleg a 11. században építettek, a 14. században kifestették, a 15. században gótikus átalakításokat végeztek rajta

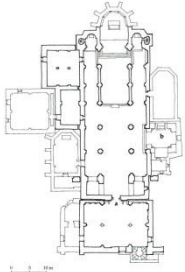
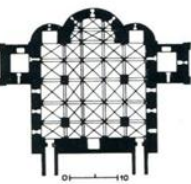
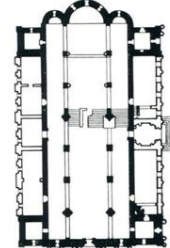
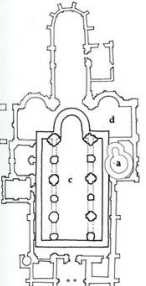
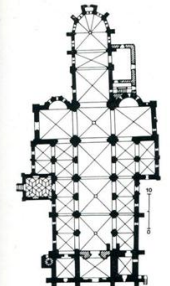
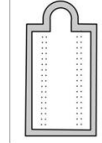
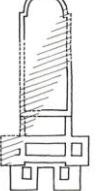
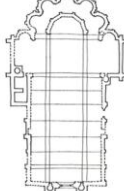
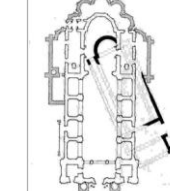
Az államalapítás korának építészeti emlékei

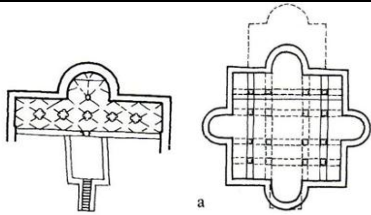
- **Székesfehérvár** 1018 táján lett a királyi székváros. A Mária tiszteletére emelt prépostsági templom – a mohácsi vészig – koronázó és királyi temetkezési hely is egyben.

- **Az esztergomi vár** kb. 1018-ig a magyar királyság székhelye volt. Géza, majd István építkezései hozták létre a királyi palota együttest.

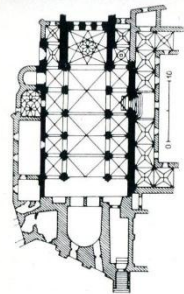
	• Az esztergomi Szt. Adalbert székesegyház építése 997-1010 között folyt. A török győzelméig többször leégett, illetve kifosztották. A jelenlegi bazilika építésekor maradványait is elhordták.
1, Az állami és az egyházi közigazgatás megszervezése • ispánságok • püspökségek (Pécs, Veszprém, Erdély)	• A pécsi püspökség alapítva 1009 augusztus • A pécsi püspökség alapítva 1009 augusztus • háromhajós, háromapszisos, <i>keresztház nélküli lombard bazilika</i>, apszisai alatt kriptával • 4 saroktorony • altemplom-> fél szint eltolásos • lombard bazilika: háromhajós, többnyire keresztház nélküli, háromapszisos, empóriumos bazilika, a keleti oldalon kiterjedt altemplommal. • Hatása: - <i>Korai bencés építkezések</i>: Somogyvár, Garamszentbenedek - <i>Székesegyházak</i> a 12. szban: Eger, Győr, Székesfehérvár, Veszprém
   	• Gyulafehérvár, az első székesegyház (c) alapítása a 11. sz. vége. A második székesegyház a 12. sz. végétől épült. • rotunda lehetett a legrégebbi • szabályos keresztház • II Bp-i bevárosi templom • leegyszerűsített díszítések az oszlopfőkön
  	• Kalocsa II. temploma • Az első székesegyház építését Szt. István rendelte el, építésének befejezése 1050 előtt. A francia szentélykörüljárós második templom a 12. sz. második felében és a 13. sz. elején épülhetett. Avesnieres és Orcival XII. sz-i Notre Dame templomainak analógiájára 5 karéjos, szentély körüljárós templomot építenek, amelyet mintegy 25°-kal elfordítanak az eredeti templomhoz viszonyítva. • szélesség-magasság aránya egyre nagyobb • török hódoltság után egyszerű 3 hajós templomot építettek

2, Szerzetesi templomok

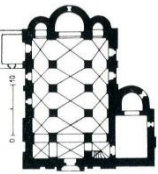

- **Feldebrő**, 11. sz. utolsó negyede, csak az altemplom őrzi az eredeti román formát. Analógia S. Germigny des Pres
- Az eredeti tér kilencosztatú, centrális, később háromhajós
- *Két verzió származtatása:*
 - Keleti keresztények éltek itt, de az örmény liturgia nem ismeri az altemplomot, így azt később építették, de ez nem valószínű (S. Germigny des Pres, Etsiadzin)
 - Az egyházszakadás előtt együtt éltek a K-i és Ny-i szerzetesek, és összekeveredtek az építészeti elemek, így lett egy K-i típusú térforma s a nyugati körhöz tartozó altemplom is.

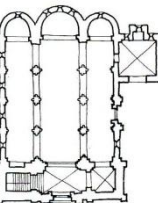
Bencések

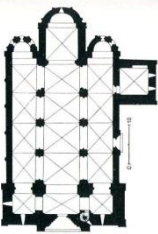
- **Pannonhalma** helyén a 10-11. sz-ban királyi udvarház állott. A bencések 996-os megjelenését követően az uralkodó monostort alapított. Az I. Bazilikát Szt. István 1002-ben, a jelenlegi III. templomot 1225-ben szentelték fel.
- 6 süveges boltozat
- kötött rendszer
- D-i oldalon is van bejárat
- bélletes kapu

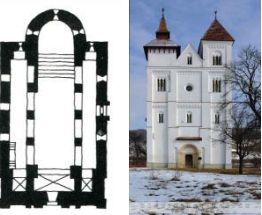
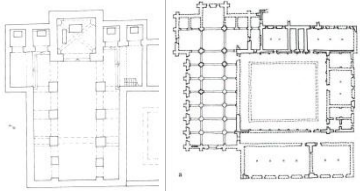
- **Deákiba** Szt. István 1001-be telepített bencéseket. Kéttornyú templomát 1228-ban építették. Legrégibb része az 1103-ban épült Szt. István kápolna. 1872-75 között neoromán bővítést kapott
- bélletes kapu
- 3 apszisos templom

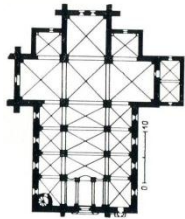
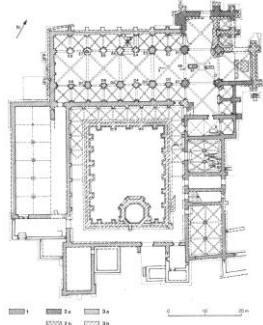
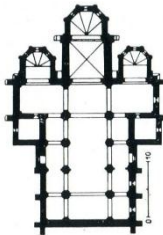
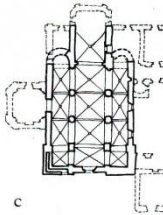

- **Lébény bencés apátsági templom**, a 1199-1208. közé tehető az építése. Alaprajzi formája jellegzetes bencés megoldást mutat.
- 3 hajós
- fiókos donga boltozat
- bélletes kapu
- ívsoros párkány

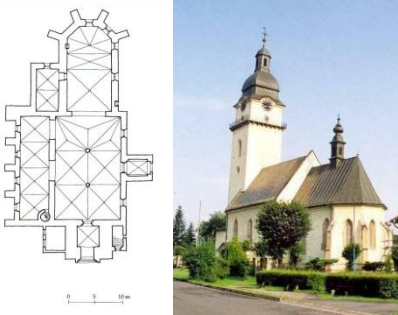
- **A jáki Szt. György templom**ot 1200 körül kezdték építeni, felszentelése 1256. május 2. Alaprajzilag a szentély négyzetes mezővel történt megnyújtásával különbözik a kor nemzeti templomainak téralakításától. Részletképzése miatt tekintjük legfontosabb 13. sz-i emlékünknél.
- Bencés monostortemplom
- 2 Ny-i torony, rózsablak
- Keresztház nélküli, lombard, 3 hajós, 3 apszisos
- apszis megtoldva
- ívsoros párkány, golyvás keretezés
- esztergomi bélletes záródású kapu->csúcsíves (koragótika)

	• Vértesszentkereszt bencés apátsági temploma és kolostora. Háromhajós, keresztház, négyezeti toronnyal épült, szentélye háromkaréjos. • É-i oldalon van a kolostor -> II Zsámbék
	• Ákos nemzeti templom háromhajós, bazilikális elrendezésű. Főhajója apszidiális záródású, mellékhajói befutnak a Ny-i toronypár alá. Tagozatlan tégl architektúra.
	• A harinai templom a XII. sz végén, vagy a XIII. sz. elején, de bizonyosan 1215 előtt épült.
Ciszterek	
• A ciszterci rend a bencés regula reformjaként jött létre (1098) • A burgundiai Molésmes apátságból kivonuló szerzetesek alapították Róbert apát vezetésével. • Első telephelyük (Cistercium, Citeaux) után nevezik magukat • Életformájukban a világtól elvonulás, az önfenntartó fizikai munka (erdőirtás, földművelés) jutott szerephez. • Ideológiájuk (Kereszt-kultusz, aszkézis, Sz. Mária-kultusz) a gótika lovagvilágának gondolkodásmódját tükrözi, szakrális formában. • Építészetük kötött: templomaik dísztelenek, toronytalanok (legfőljebb csak négyezeti tornyot építenek), egyenes apszis-zárással. Díszítésük növényi (pl. bimbós fejezet) és geometrikus jellegű, részben a szerkezetből fakad. Hármassablak elrendezés, fényszimbolika, rózsablak-Mária kultusz, harántdonga, hevederes danga, hatsüveges boltozat, konzolok, támpillérek, csúcsívek • Építési szabályait először Clairvaux-i Sz. Bernát (+1153), a rend harmadik apátja foglalta össze ("szentbernáti építészet"). • Sz. Bernát halálakor a rend terjedésének határait már Erdély, • Észtország, Szíria, stb. jelentette, összesen ezernél több monostorral. • A ciszterci építészet első periódusa, a "kötött" stílus esik a romanika korára Zirc-> III. Béla alapítja	
 Citeaux	• Cikádor (Bátaszék) 1142-ben az első Magyarországi kolostor • kolostor a D-i oldalon • emeleti zónában általában dormitorium, alatta konyha

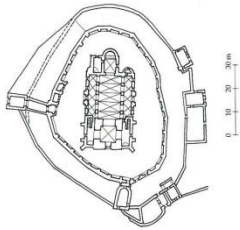
	• Bélapátfalva
	• Pilisszentkereszt kolostorát 1184-ben alapította III. Béla, a templom és a monostor a francia kolostorok térformájával rokoníthatóak.
Premontreiek	
->hangsúlyosabbak a szentélyek	
 	• Az ócsai premontrei templom 1235-ben már állott • D-i oldalon van a bejárat (nem a Ny-in)
 	• Türrjén, a francia eredetű premontrei rend prépostsági templomát az anyaországból hívott építőműhely építette 1230 körül. A korai gótika jegyeit is felmutató templom a török hódoltság idején többször megsérült. Újjáépítésére csak a 18. században került sor.

3, Plébániatemplomok

- Szent István rendelkezett róluk
- általában egy hajósak

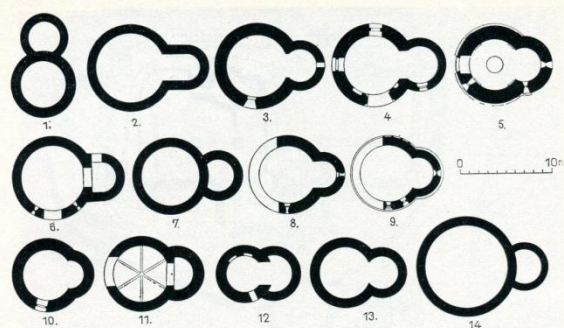

- Szepesbéla

- Nagdisznód, 13. sz. eleje; erősítés 15-16. sz

4, Rotundák

12. Kerek hajóú, köríves apszisú plébániatemplomok a középkori Magyarország területén.
 1. Fövenyes—Kerekegyháza (Scherer F. után). 2. Kisnána (Pámer N. után). 3. Bácsszentantál (Henszlmann I. után). 4. Rábaszentmiklós (Kerekszentmiklós; Ráth K. után). 5. Szakolca (Skalica; V. Menci után). 6. Öskü (Koppány T. után). 7. Keszthely (Koppány T. után). 8. Hídeség (az OMF felmérése után). 9. Szalonna (Várnai D. felmérése után). 10. Algyógy (Geoagiul de Jos; Entz G. után). 11. Keresztúr (Kerestur nad Váhom; V. Menci után). 12. Gyulakeszi (Koppány T. után). 13. Letenye (Parádi N. felmérése után). 14. Nagykörös—Homolytápuszta (Szörhalom I.; Balanyi B. felmérése után)

- körtemplom
- kupola-> mennyebolt

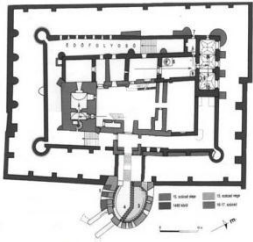
- Öskü, valószínűleg római őrtoronyra épült XI. sz-i kápolna. Sekrestyéje a XV. Sz-ban épült. Eredeti formájában maradt fenn.

- Karcza körtemploma a XII. sz-ban már állt. A johaniták kezdték építeni a hajót, melyet végül az ispán fejezett be.
- Kiszombor építése a XII-XIII. sz fordulójára tehető, a johanita rend közreműködése feltételezhető
- Gerény XII század eleje, vagy korábban
- Bény A 12 apostol tiszteletére szentelt 12. sz-i templom az 1217-ben épült román apátsági templom előtt áll.
- Nagytótlak, Szt. Miklós tiszteletére emelt 13. sz közepén. Freskói a 15. sz-ból valók

Erődítések tipológiája

5, Lakótornyok

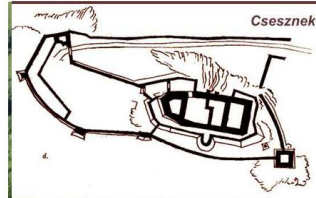

- **Nagyvázsony várának** első periódusaként épült meg a ma is álló lakótorony
- torony, alsó szintjének nem feltétlenül van fontos funkciója
- bejárat-> felvonó-> első emelet :még itt is csak raktárok-> védmű-> e fölötti szint a lakás
- erődített torony
- Magyarországon csak a tatárjárást követően

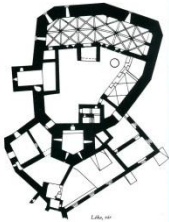
- **Sárospatak Vöröstorony** Perényi Péter 1534-37 között építette a lakótornyot és a hozzá csatlakozó várfalakat. I-II. emeletén *belső* védőfolyosók helyezkednek el, a IV. szinten van a reneszánsz nagyterem.

6, Belsőtornyos várak

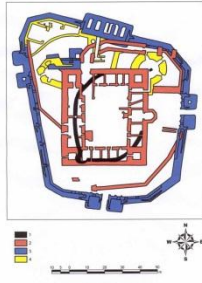

- **Füzér és Csesznek** a XVI. Században épült, a várfalakat külső síkjukon csak támpillérek tagolták, a tornyok a belső síkon álltak.

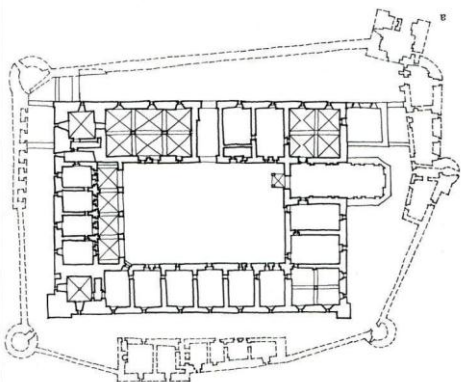
7, Erődítések, külsőtornyos várak

- **Léka vára** a 13. sz. második felében királyi várként épült. A tatárok támadásának ellenállt, később magán kézbe került.

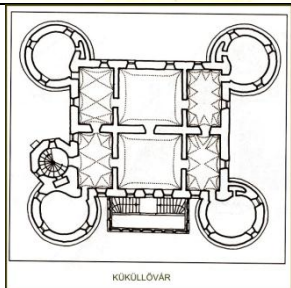
- **Diósgyőr várának** első építési periódusa a 14. sz. elejére tehető. A várkastély építése nagyban Lajos nevéhez köthető.
- Lajos király
- 4 saroktornyos

- **zólyomi várkastély**
- 1095 június 29-én itt halt meg Szt. László király. Mai formájában a Nagy Lajos rendeletére kiépített **zólyomi várkastély** 1382-ben már a lengyel rendi gyűlés helyszíne volt. Hunyadi Mátyás 1442-ben elfoglalta, szüvesen tartózkodott itt. Bethlen Gábornak 1620-ban itt koronázták meg, de 1600-ban már romos volt
- nem kapcsolódik a kastély a teremhez
- lovagterem, kápolna mindig van benne

- **Szepes vára** 1249-ben IV. Béla a szepesi püspöknek területet ajándékozott, hogy rajta tornyot és palotát építsen. Csakhamar a püspök átadta a várat a világi uralom székhelyéül és az ispánok szálláshelye lett.
- 1464-ben a király a Szapolyai családnak adományozta. 1531-től a Thurzók birtokolják, 1636-tól 1948-ig a Csáky család tulajdona. 1780-tól lakatlan
- több lépcsős rendszer-> 2 védővonal + fellegvár
- belső struktúráját sokszor átépítették
- kápolna-> püspöki székhely
- lovagterem

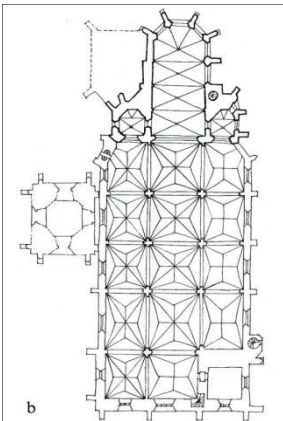
- **Küküllővár** a Küküllő partján már 1319-ben oklevélben említett erősség volt. Jelenlegi formájában 1570-80 között átépítették késő reneszánsz formában
- tipikusan külsőtornyos
- 4 saroktornyos
- inkább már reneszánsz

Az érett gótikától a reneszánszig

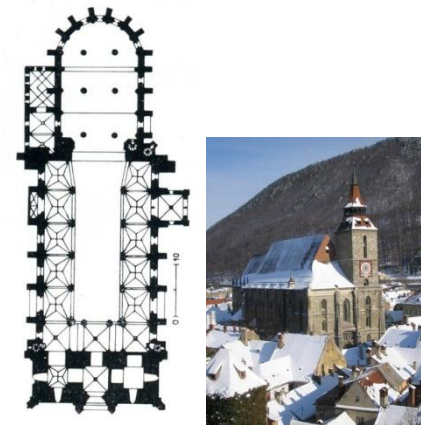
A Zsigmond, a Mátyás és a Jagelló-kor

Az 1387-1526 közötti időszak építészete

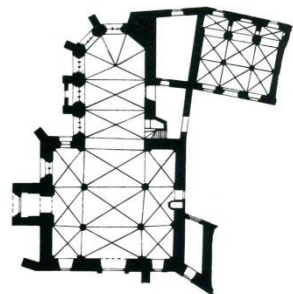
Zsigmond-kor (1368-1437), német római császár

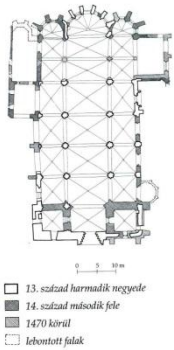
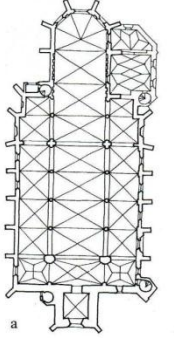
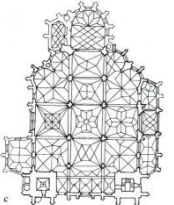
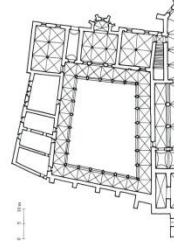
- **Kolozsvár Szt. Mihály templom**, 1316 után kezdték építeni és 1444-ben már állt. Erdély második legnagyobb csarnoktemploma.
- Nyugati kapujában Zsigmond-címer
- „divatépítészet”
- leegyszerűsített forma
- szentélyképzés: káptalan, stallumok számára elnyújtott szentély
- csillagboltozatos csarnoktemplom
- középen megosztott kapu-> zárándoktemplom

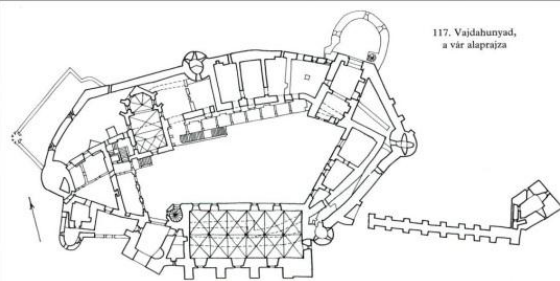

- **Brassó Fekete tpl.** 1383-1477 között épült. 1542-től evangélikus templom
- nyugati oldalon karzat II Westwerk
- szentélykörüljárós templom, majd 3 hajós templomot építenek belőle

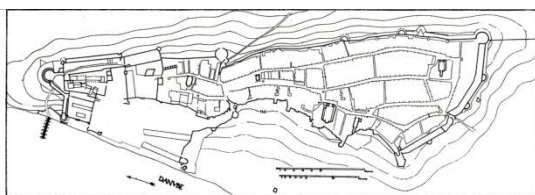
- **Sopron ferences templom** építését 1280-ban már befejezték
- A dél-német és az osztrák építő műhelyek hatása elsősorban Ny-Magyarországon
- Rövid, négyzetes hosszháza háromhajós, háromboltszakaszos *csarnok*-> templomtér egységesítése, hogy a főhajóba minél többen hallgathassák a misét
- *csúcsíves keresztboltozat*
- nyújtott, sokszögzáródású szentély
- A hajót a kerek pilléreken és az oldalfalak gyámkövein álló oszlopkötegeken nyugvó keresztboltozatok fedik.
- külön káptalanter

	• A budavári Nagyboldogasszony-templom 1247. utáni állapotának periodizációja • A budavári Nagyboldogasszony-templom 1255 és 1269 között épült • 15. században Mátyás építi át, innen a név • Eredetileg háromhajós bazilika, átkeresztházzal elválasztott, sokszögzáródású középső szentéllyel és egyeneszáródású oldalszentélyekkel. • A déli torony leomlásakor 1384 után, a megrongált hosszházat csarnoktemplommá alakították át, oldalhajóit magasítva és sokszögű szentélyekkel megtoldva. A kissé nyomott arányú teret keresztboltozatok fedik. • 1 vonalra ültetett szentélysor -> Magyarországra jellemző • 2 nyugati tornyos csarnoktemplom • A nyugati főhomlokzaton a tornyok között oszlopos bélletű, koragótikus kapuzat, fölötté mérműves osztású rózsablak nyílik. • A templom egyik legértékesebb részlete a Nagy Lajos korában készült déli Mária-kapu. • Kétszattatú bejárata fölött a gazdagon keretelt csúcsívmezőt Mária életének jeleneteit ábrázoló domborművek töltik ki. • A templomot a XIX. század végén Schulek Frigyes restaurálta, erősen megújítva az eredeti részeket, módosítva az alaprajzot és a homlokzatokat, és a déli toronyra dél-német minták alapján csipkézett kősisakot emelt
	• Sopron, Szent Mihály templom, a 13. sz-ban román stílusban épült, a 15. században gótikus stílusban átépítették • nyújtott szentély • 1 középtornyos
	• Kassa, Szt. Erzsébet – a helyreállítás előtti alaprajz – 14-15. sz fordulója. Bef. 1440 előtt • az oldalhajók egyforma szélesek mint a főhajó-> szerkezeti problémák • Steindl-> 5 hajós
	• Lőcse Minorita templom • ferences • É-i oldalon kolostor

117. Vajdahunyad, a vár alaprajza

- **Vajdahunyad (1430-1450)** A várat előbb tornyokkal erősítette meg Hunyadi János, majd 1440 után a D-i szárnyon egymás fölött két nagyterem készült. A támpilléreken álló zárterkélyek Zsigmond budai palotájának mintájára készültek
- 1446-53 között építi ki Hunyadi János
- gazdag tömegképzésű, későgótikus lovagvár
- A szabálytalan várudvar északi oldalán, az ún. Aranyház előtt épült, Szilágyi Erzsébet és Mátyás idején, a XV.sz. utolsó harmadában az ún. Mátyás-loggia.
- Félkörös árkádíveit gótikus jellegű, nyolcszögű pillérek választják el
- ez az első fennmaradt reneszánszépítmény Erdélyben. Rajta korabeli, későgótikus freskó látható
- Loggia-szerű homlokzatképzés-> Mátyás
- bástya: a legkorábbi külső torony lehetett
- csapóhid
- lovagterem, 2 nagyterem egymás fölött

BUDA, KIRÁLYI VÁR
A Külső udvar
B I. díszudvar /Zsigmond-udvar/
C II. díszudvar
1. déli palotaszárny
2. nyugati palotaszárny
3. főudvar
4. Mátyás befejezetlen palotája
5. Friss-palota
6. Pallas Athéné kútja
7. Zsigmond király szobra
8. Herkules-szobor

Buda középkori helyrajza

- 1459-ben a bécsi építő páholy érdekkörébe került Magyarország. Pozsony Szt Márton templom és a csütörtökhelyi Szapolyai Imre kápolna készült a páholy közreműködésével. Ez a stílus németalföldi hatásra kissé módosult.
- Mátyás döntése értelmében az itáliai, elsősorban firenzei hatás eredménye-ként. 1479 előtt már Budán dolgozott Chimenti Camicia intarziátor és építész. 1487-ből fennmaradt adatokból ismert, hogy Dalmáciából is dolgoztak mesterek

Buda, királyi vár

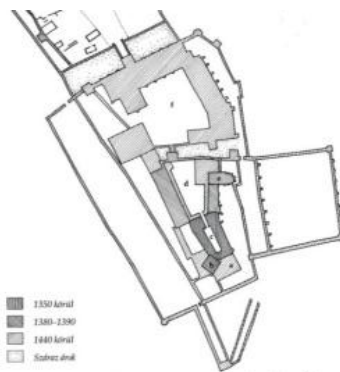
- a középkori budai királyi palota fénykora Mátyás uralkodásának idejére esik
- építkezései terjedelmében csak kis mértékben növelték a palotát, viszont jelentős átalakításokat hajtott végre a régebbi épületrészekben és homlokzataikon

első építési szakasz (~1470-)

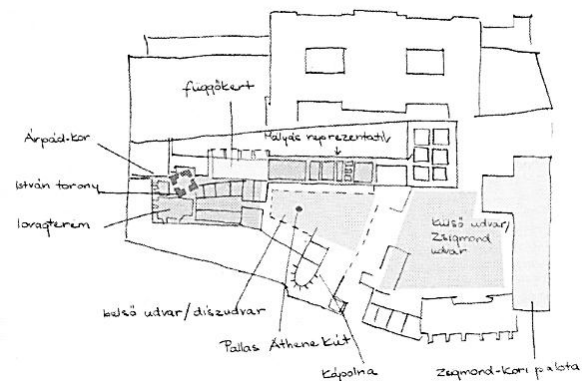
- a II. díszudvar körülötti egyes épületrészek átalakítása:
- a K-i, dunai palotaszárnyat (itt volt a Corvina könyvtár);
- az ehhez kapcsolódó D-i szárnyat;
- az Anjou palota É-i részét (itt lehetett a trónterem)
- a 80-as évek elején elkezdett Zsigmond-féle NY-i szárny átépítését csak II. Ulászló idején fejezték be
- a II. díszudvart alul árkádos oszlopsor, felette vízszintes gerendázattal lezárt, bábos-korlátos tornác övezte 3 oldalról
- a munkákat a firenzei Chimenti Camioia és a vele együtt dolgozó öt firenzei mester irányította

második építési szakasz:

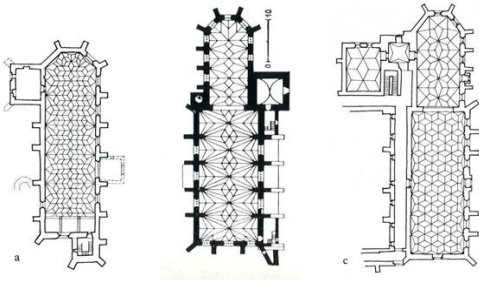
- nyolcvanas évek végén
- a vezető mester Giovanni Dalmata
- az I. díszudvar K-i oldalán állt, befejezetlenül maradt palotát építik (87-90)
- a Mátyás idején átalakított épületrészek pilaszterek nélküli homlokzatait övparkányok tagolták és túlnyomórészt kőkeresztes ablakok díszítették
- átalakítása a toszkán quattrocento második szakaszához kapcsolódik
- hatása: Magyaró.-on, Cseho.-ban, Lengyelo.-ban is nagy volt
- utóélet: csak töredékek maradtak ránk;
- Szapolyai János megbízásából Domenico da Bologna végzett erősítési munkákat (1531 – 40)

1350-1400
1400-1450
1450-1500
Későbbi átalakítások

Mátyás-kor (1443-1490)->humanizmus

boltozás: bécsi és prágai kapcsolat

- **Nyírbátor Szt. György tpl., Kolozsvár, Farkas utcai tpl.; Szeged alsóvárosi ferences tpl.**
- **Nyírbátor, Szt. György templom**ot Mátyás Kenyérmezőnél győztes hadvezére, Báthori István építtette a település plébániatemplomaként. Az 1450 után épült családi kápolnának és temetkezési helynek szánt templomot Jhannes olasz mester építtette.
- **Kolozsvár Farkas utcai ref. tpl.** építése Mátyás rendeletére 1486-ban indult meg a ferencesek irányításával. Mestere az a János, aki dolgozott Visegrádon a palota és a szegedi ferences templom építésén is. A Szűz Máriának szentelt templom 1503-ban már elkészült. Építését Mátyás halála után II. Ulászló és II. Lajos is támogatta. A templom mellett két kolostor is épült, mára csak a férfi kolostor egy része áll.
- Egy Árpád-kori templom 13. sz-i átépítés jelentette a templom első építési periódusát. A falak felhasználásával a csarnoktér kialakításával és újraboltozással jött létre a 14. századi második periódus. Az eredetileg támpillérek nélküli templomot a 15. sz. közepén erősítették meg. A ferencesek jelentős átalakításokat végeztek a 15-16. sz. fordulóján. Új szentélyt és kórust kapott a templom. 1509-ben szentelték Havas Boldogasszony tiszteletére.

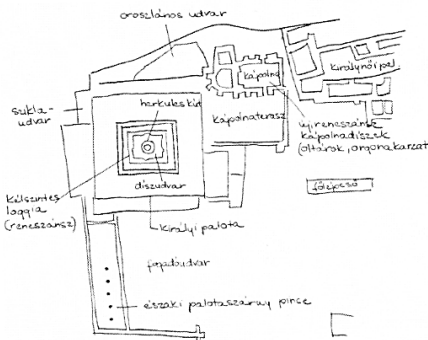
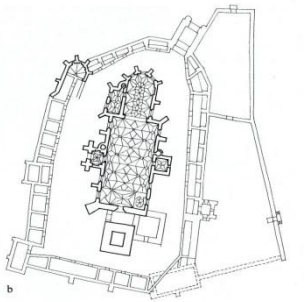
• Késmárk Szent Kereszt templom

• Muzsna erődtemplom

- erődített templom: a templom tornya védelmi szempontból is használható

Visegrád, királyi palota

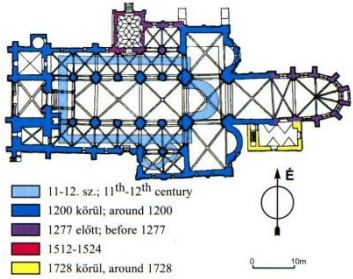
- Anjouk, majd Zsigmond uralkodása alatt épült ki a XIV.században, a domborzati adottságokhoz idomuló szabad elrendezéssel, Mátyás bővíti, átépíti a XV.század 70-es éveitől – '80-as közepéig
- a 3 szintes teraszrendszert a királyi és királynői palota és az ezeket összekötő kápolna övezte
- királyi palota mögött oroszlános kúttal díszített IV.terasz, átépíttette a díszudvarát, melynek földszintjét késő gótikus kerengő (1484) övezi, emeletét, orsós-pilléres mellvédű, oszlopos-gerendázatos loggia vette körül
- udvar közepén vörösmárvány díszkút → építményét Mátyás építész (talán Camioia)
- tervezte, szobrász-alkotója a Márványmadonnának mestere (főleg Giovanni Rieoi da Salával azonosítják), a palotakápolna-bejárat lunettájának domborműve is az övé
- kápolna fehér-márvány tabernákulumát Benedetto da Majano vagy műhelyének egy tagja készítette

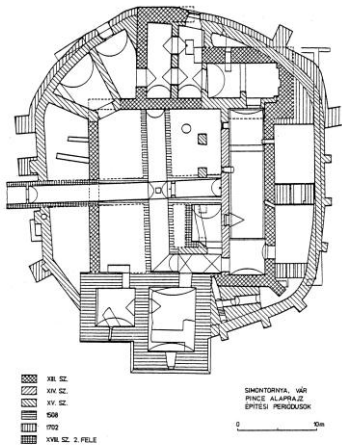

- Kőrmöcbánya (csarnoktemplom)

Jagelló-kor

- Gyulafehérvári templom
- Lászlai-kápolna
- 16. szd

- Simontornya vár lakótornya a 13. sz-ban, majd gótikus kiépítése a 14. sz-ban történt. 1508 után reneszánsz átépítés
- nagyterem
- külső fal
- udvaron árkádsorok, balusztrádos árkádokkal
- tabernákulum-> perspektíva szabályai szerinti ábrázolás

- Bártfa városháza – 1505-09
- Buda, Országház u. 18. lakóház

Oszmán-török építészet Magyarországon

16-17. század

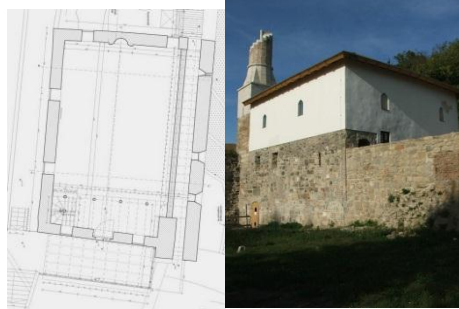
A reneszánsz és a barokk építészet párhuzamos fejlődése a 17. században

Szapolyai János halála után Szulejmán elfoglalja Budát-> ország 3része szakadása

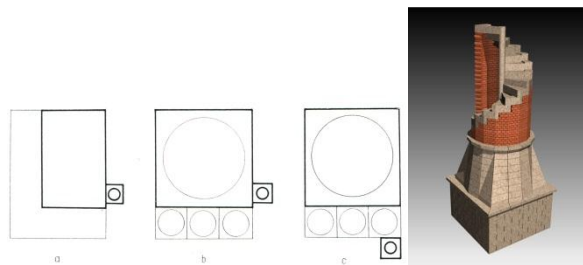
1, Mecsetek, dzsámik

- Jakovali Hasszan dzsámi – Pécs: Valószínűleg a 16. sz. második felében épült
- Gázi Kászim pasa dzsámija – Pécs a 1543-46

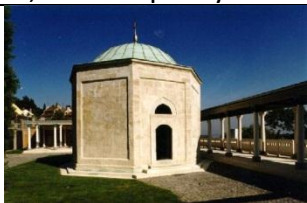
- Hadzsi Ibrahim dzsámi - Esztergom

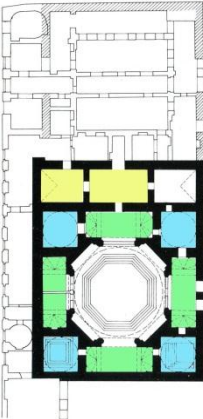
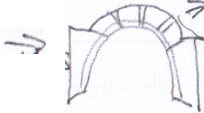
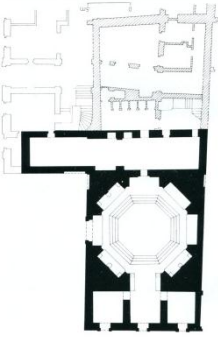
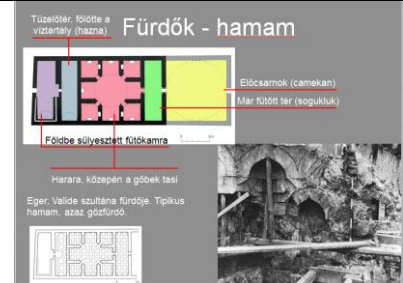
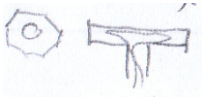
Minaret

- 4-8-16 szög közötti átmenet a felépítmény
- általában 99 lépcsőfok

2, Türbék - sírépítmények

- Gülbaba türbéje – Budapest
- sír szövettel letakarva
- turbán mása
- kaligráfia

	• Pécs, Idrisz baba türbéje
3, Fürdők hév- vagy termálfürdők (ilidzsa vagy kapidzsa)	
 	• Veli bej (Császár) fürdője 1570 körül – Budapest • kaplidzsa típusú(termálfürdő) • kupola oldalnyomás felvétele szellőzés fény
 	• A budai Király fürdő építését Arslán budai pasa kezdte meg 1565-ben és Szokoli Musztafa fejezte be. Vizét a Lukács fürdő környékéről vezetik ide.
Fürdők - hamam	
	• Harara részben: sokszögalaprajzú asztal, meleg víz cirkulációval • 36-42 °C

Reneszánsz építészet a királyi Magyarországon és Erdélyben

Buda elvesztésétől Ferdinánd trónra lépéséig

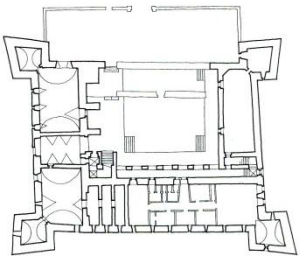
1541-1618

Építészet a hódoltságon kívül

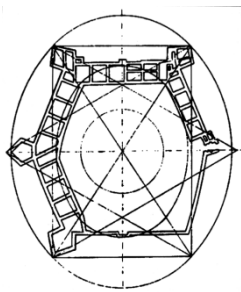
1, Várkastélyok, kastélyok

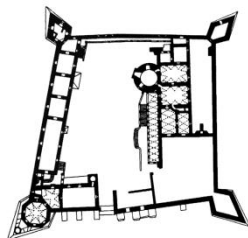
- **Sárovar**, középkori eredetű, 1424-től a Nádasdy család birtoka. Nagyobb átépítése Kanizsay Orsolya (Nádasdy Tamás felesége) nevéhez köthető a 1543-46
- Sárovar dísztermét Dorfmeister István festette ki
- zárt belső udvar II Németudvar
- belső körúljárós folyosó

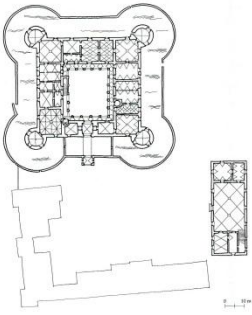
- **Egervár**, 1569 körül Nádasdy Ferenc irányításával megerősítették. Kanizsa elestét követően (1600) végvárként működött.
- loggiás rendszer

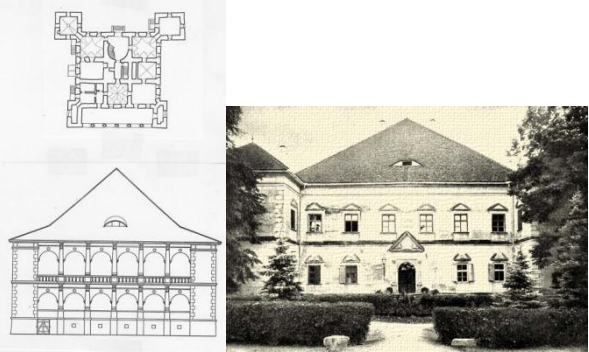
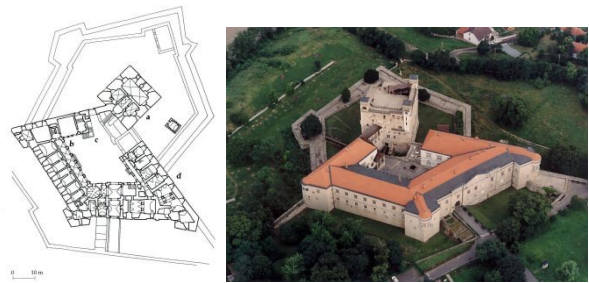
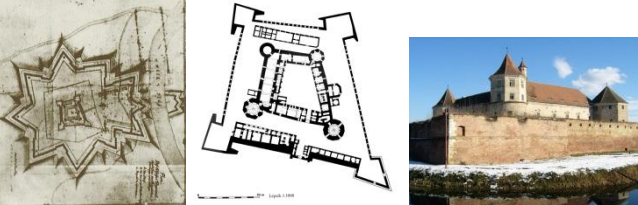

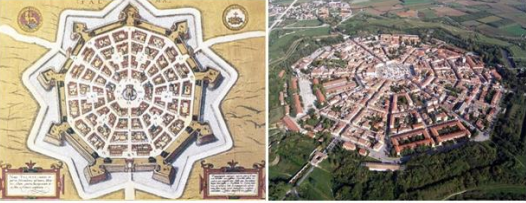
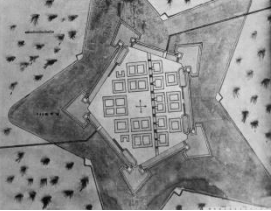
- **Alvinc**, Martinuzzi Fráter György 1540 után kezdte építtetni, halála miatt befejezetlen maradt. 1617 után az itáliai Giacomo Resti formálta az ellipszisbe írható 6 szárnyas alaprajzra, melyből csak 4 épült meg.
- Erdély

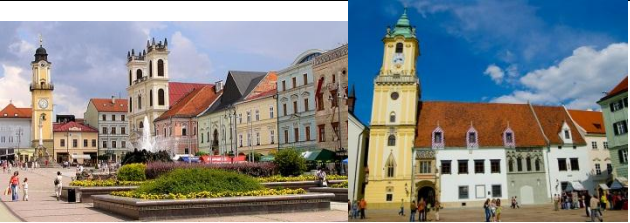

- **Keresd**, középkori eredetű öregtoronyt Miklós fia Márk építtette a 15. sz.-ban, későbbi átalakítások reneszánsz ajtó- és ablakkeretek a XVII. sz. végéről
- Az öregtoronyhoz Bethlen György 1559-ben építtette a tornácos toldalék szárnyat. A törpeoszlopos emeleti szinten lakószobák, a földszinten gazdasági helyiségek voltak.

			• Nagybicse Thurzó kastély. • A 15. századi vizivárat Thurzó Ferenc nyitrai püspök építtette át reneszánsz stílusban. A reneszánsz nászpalotát Thurzó György 1611-ben építette.
			• Vöröskő vára • Középvár nélküli, 4 saroktornyos várkastély, a Pálffy 1588-90 között
			• Németújvár Batthyány kastély 1629-43 között Antonio Bolla tervezte
			• Aranyosmeggyes vára az 1900-as évek elején. Építése Lónyay Zsigmondhoz köthető 1630 után. 1670-ben felrobbantották.

	• Bethlenszentmiklós, bejáratí homlokzat • Bethlen Miklós Itáliában és Hollandiában építészetet is tanult, a kastélyt saját elképzelése alapján építtette • Bethlenszentmiklós, 1668 után kezdte meg Bethlen Miklós az építését. 1673-ban készen volt az emelet • bejárat közvetlenül nyílik a nagyterembe • ez a rendszer az angol rendszerre hasonlít • A négyzet alaprajzú, két sarokbástya, háromtraktusos, udvar nélküli egyemeletes • Bethlen Miklós tervezte és építtette 1668-83 között, korábbi udvarház helyén. • Az északi homlokzatot két bástyaszerűen kiugró épületrész határolja. • A déli, kerti oldalon armírozott keretozésű, tömör falfelületek között kétszintes, velencei előképekre utaló loggia kapott helyet • Ennek sarokleveles oszlopai a sárospataki és keresdi loggia-oszlopokhoz hasonlóak • 1764-ben restaurálták, az új koronázó párkány és tetőzet kialakítása mellett a loggiát is a barokk jegyében formálták át.
	• Sárospatak védműrendszerének kiépülése a Perényiek és a Rákócziak idején
	• A Sopronkeresztúri 4 saroktoronyos kastély első periódusa 1560 után épült (Nádasdy Tamás), majd 1595-ben (N. Kristóf) és 1621-43 (N. Pál és Ferenc) építkezései voltak jelentősek. • Az elpusztult kanizsai várkastélyt Pietro Ferrabosco tervezte 1572 előtt. • lengyel közvetítéssel került be az itáliai kortárs építészet Magyarországra
	• Fogarasi vár a XVI. sz. első felében épült. Külső védművei a XVI-XVII. sz. fordulján. Reneszánsz átépítése 1580-1660 között. • külső védművel: új olasz bástya (átmenet az ó- és új között)

	• Bethlenfalva, Frics a felvidéki pártázatos reneszánsz jellemző példái. Részben közvetlen itáliai hatásra épültek • Szepes és Sáros megyében • II Ninive védmű-> itt csak díszítő motívum -> lengyel hatás • A pártázat („olasz fok” vagy „lengyel végződés”) itáliai eredetű, a legkorábbi Kelet-Európai emléket az 1520as, 30as években, Morvaországban és Lengyelországban keletkeztek. Ez utóbbi legközelebbi rokonai a szepességi-sárosi terület pártázatainak. Úgy tetszik, Szepes és Sáros területén helyi stílusváltozata • A pártázat származása: Procurazle Vecchie, legkorábbi emlék, Bártfa-Szt. Egyed templom kápolnájának pártázata • <i>észak olasz</i> mesterektől eredt; a forma korabeli magyar elnevezése, az "olasz fok" • vakárkádssorrá redukálva is megjelenik, sőt, olykor vakolatból alakítanak ki pártázatmintát (Hédervár).Gyakran sgrafittóval együtt fordul elő; a sgrafitto többnyire ornamentális díszkő (Késmárk), de olykor mint a fricsi Berthótykastély homlokzatán emberi alakok is megjelennek a díszítmények között. • felvidéki várkastélyok: a felvidéki pártázatos reneszánsz jellemző példái. Részben közvetlen itáliai hatásra épültek, Szepes és Sáros megyében, <i>Árva-</i> fecskefarkas pártázat, <i>Frics-</i> pártázat törpe piaszterekkel osztott, vakárkádssor felett lyukakkal áttört, változó hermafokok alkotják, <i>Bethlenfalva</i> (Thurzó Faigel kastély). • erdélyi várkastélyok: Nagyvárad: szabályos várak legmonumentálisabb magyar emléke, ötszögletű, új olaszbástyás, pártázatos palota, olasz és magyar építészek építették, <i>Gyulafehérvár-</i> lengyel típus • Magyarország: Egervár, Hédervár, vakolatból alakítanak ki pártázatmintát • Városi nemesi lakóházak és polgárházak: Felvidék: Iőcse, Eperjes-lengyel típus; Ny-Mo: kőszegi Fő tér polgárházai, <i>Városháza:</i> Pozsony- Német-cseh-sziléziai típus Templomok: Felvidék: Szepességi templomok 16. sz. végén épült harangtornyai, Késmárk
	• Késmárk Thököly vár
2, Az ideális város	
	• Palmanova a XVII. Sz.ban Velence építtette a török ellen – ideális város
	• Kanizsa vára 1572 Ferraboscotól származó rajz nyomán, az ideális városokra hasonlító alaprajzi formával • központi alakulótér

	• Érsekújvár 1580-88 között épült Ottavio Baldigara tervei szerint • előbb épül meg mint Palmanova •
3, Városi magánházak	
	• Pozsony Óvárosháza • Besztercebánya Főtér • utcavonalra merőleges • zárt sorú beépítés • földszinten üzletek, emeleten lakószint • kocsibejárat • emeleti sávot sgraffito díszíti
	• Beszterce, Ötvös-ház Petrus Italus da Lugano dolgozott itt, az ő nevéhez köthető 1559-63 között a plébániatemplom reneszánsz átépítése
	• Nagyszeben, Haller ház
	• Lőcse, polgárház belső udvara
	• Kolozsvár, Wolphard kanonok háza a Fő téren 1534-41 között épült, a plébános halála után unokaöccse István fejezte be az építkezést

4, Egyházi építészet

- Gyulakuta református templom
- famennyezet
- növényi ornamentika

- Sonkád, a középkori református templom kazettás mennyezete – 1766
- kazettás mennyezet

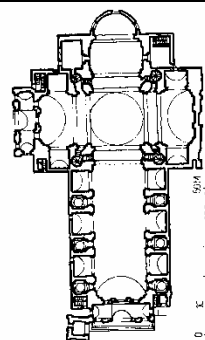
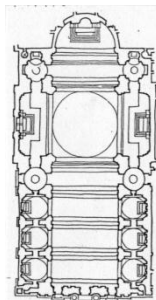
- Kölcse és Nyírbátor 16. századi haranglábai

A barokk fénykora és a klasszicizáló késő barokk építészete

II. Ferdinánd trónra lépésétől II. József haláláig

1618-1790

A barokk építészet kezdetei

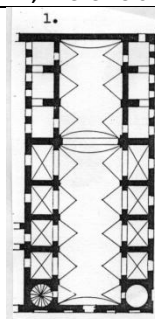

- Az archetípus, **Róma II Gesú** – Vignola és della Porta – 1563-78
- Alberti, **S Andrea Mantova** 1414-1484

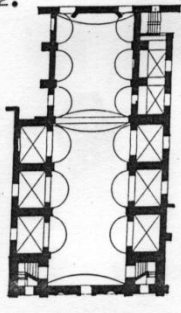
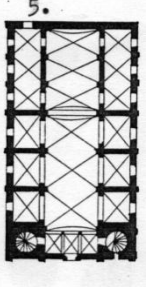
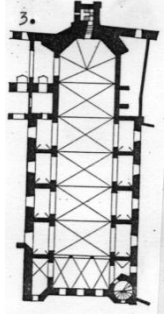

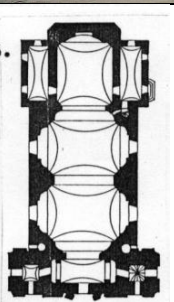
- Az archetípus II., **Bécs jezsuita templom** – Andrea del Pozzo – 1623-27
- díszítettség minden korábbit felülmúl
- kupola + csehsüveg → négyszögre gömb
- attikaszáv

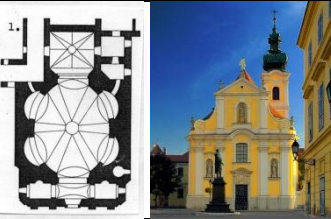
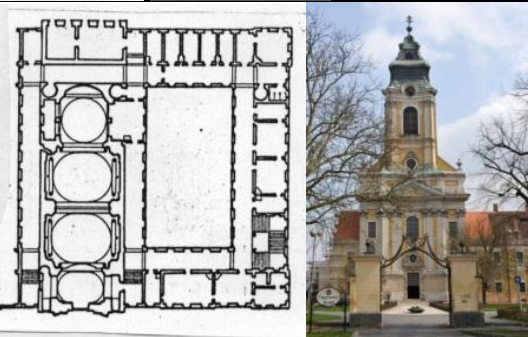
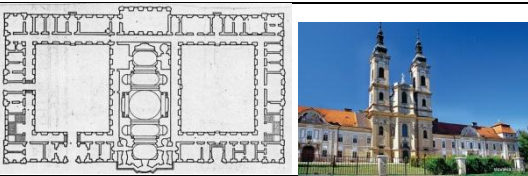
1, Az ellenreformáció jezsuita építészete

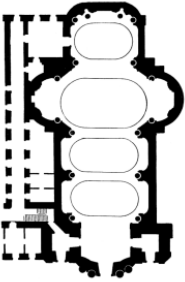
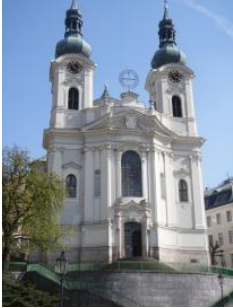
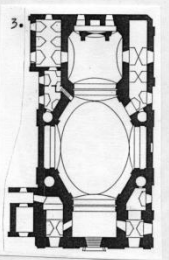

- **Nagyszombat, jezsuita templom, 1629 – 1637**
- Nagyszombat, jezsuita templom az esztergomi érsek Pázmány Péter székhelye. Példakép a bécsi jezsuita templom volt, ami királyi építkezésként jött létre. Építésének neve nem ismert. A kivitelezést irányító mester, a stukkátor és a kapu művésze is olasz volt.
- fehér belső + rokokó színkezelés
- aranyozott fa oltár
- A magyar barokk legelső épülete, Eszterházy Miklós nádor építtette (1629-37) itáliai építészek vezetésével.
- az esztergomi érsek Pázmány Péter székhelye. Példakép a bécsi jezsuita templom volt, ami királyi építkezésként jött létre. Építésének neve nem ismert. A kivitelezést irányító mester, a stukkátor és a kapu művésze is olasz volt.
- Egyhajós, egymástól függetlenített kétoldalt 4-4 kápolnával bővített, nyújtott szentélyes (*nincs kereszthajó és kupola*)
- A hajóhoz K-en azonos szélességű egyenes záródású szentély kapcsolódik, A hajót fiókos dongaboltozat zárja le
- 2 tornyos homlokzat II Gesu kupola nélküli változata, a bécsi jezsuita templom mintáját követi
- párkányok és pilaszterek hálószerű tagolása, koronázópárkány zárja le
- II Gesu kiegészítve néhány Itáliától északra fekvő területen leterjedt elemmel → elmarad az II gesuból a kereszthajó, a négyzet és a kupola.
- Nincsenek olyan falak és mellékterek, amelyek a korábbi időszak templomaiban a híveket gyakran elválasztották a papságtól
- A hajót fiókos dongaboltozat zárja le, és sodró lendületével előreviszi a tekintetet a szentély felé
- Kéttornyos homlokzat is változott az II gesuhoz képest → a torony jelzi az épület szakrális voltát, mintája feltehetőleg a salzburgi dóm és a bécsi jezsuita templom
- a középrész és a kétablakos oromzati felső rész hangsúlyja határozottan barokk jellegű
- Az épület újszerűségét a jezsuita rend felfogása és igénye magyarázta: a meggyőzés és a térítés új eszközeit keresték

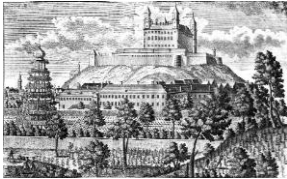
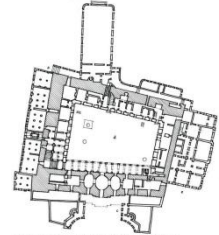
2. 	• A győri, jezsuita templom, 1634-41 – Baccio del Bianco, a kivitelezést Bartolomeo Torre irányította • fiókos donga • szürke + arany belső színek • 3 egységes mellékkápolnák • visszafogott attikaszáv • empóriumos kápolnák • emeleti kápolnasor
  5. 	• Kassa (1681-től) és Besztercebánya (1641-1705) tervezője Johann Haefel jezsuita templom • klasszicizáló • Középkori eredetű, 1657-től Báthory Zsófia építette az egyetemet befejező rendházépület mellett. • Alaprajza a jezsuita alaptípust követi, 3-3 kápolnával bővített hajójával és az azonos szélességű szentélyével. Teremszerű, széles és alacsony hajója azonban még reneszánsz jellegű, éppúgy mint kéttornyos, síkban tartott, masszív, tömör, nyílásokkal alig áttört homlokzata.
3. 	• Sopron, Szt. György templom átalakítása, 1685 után • empóriumos • fehér + arany
2, Rendi építészet a XVIII.sz-ban 	• Némethújvár, ferences templom, 1640 körül • karmeliták -> Bécs, Habsburg uralkodók • fiókos donga • fehér + arany

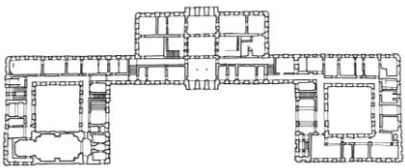
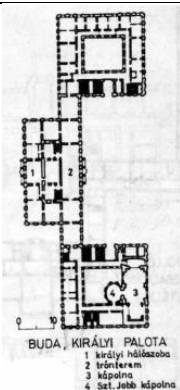
		• Poroszka (Pruska), ferences kolostor és templom, 1642 körül
		• Pápa, ferences templom, 1678-80
		• Szombathely, domonkos templom mai formájában 1668-84 • domonkos: prédikátorrend, szintén a városszélén vannak jellemzően • hangsúlyos szószék
		• Léka, ágostonos templom, 1655-69 • ispotályos rend
A barokk építészet elterjedése		
2, Rendi építészeti a XVIII.sz-ban		
		• Boldogasszony, ferences templom, 1695-1702 Francesco Martinelli tervei szerint építették – eredetileg egytornyos volt

	• Győr, karmelita templom – Martin Wittwer 1721-25 • itt keresztengelyekben pillér, hosszengelyben • oltár+előtér csatlakozik az ovális térhez • tornyot nem hagyták e
	• Szentgotthárd, ciszterci templom, 1748-55 – Franz Anton Pilgram – típusalkotó példa • egytornyos templomépítészeti meghonosítója • 1740-ben kezdődött F. A. Pilgram tervei szerint (a XIII. sz.ban alapított ciszterci kolostor és későbbi castellum romjai mellett) • ALAPRAJZ: jászóihoz hasonló elrendezésű, sarokrizalitok kolostor tengelyében, két belső udvar között helyezkedett volna el a konkáv főhomlokzatú templom • 1740-46 közötti ütemben csak a kolostor déli része készült el • TEMLOM SZERVEZÉS: 1743-46 között a Dorfmeister és Gusner freskóival díszített egyhajós, 3 boltszakaszú, csehsüveg-boltozattal lefedett templom épült meg • a templomtér egyes egységei tűnnek centrálisnak, ettől tűnik az egész annak • FŐHOMLOKZAT: síkban megmozgatott homlokzat, egytornyos templomhomlokzata jelentős hatással volt a falusi barokk templomok kialakítására • „kolostorkastély” típus megteremtője • Története: 1732-ben az uralkodó VI. Károly az ausztriai Heiligenkreuz ciszterci kolostorának ajándékozta, azzal a kikötéssel, hogy újjáépítik. Az építtető apát, Robert Leeb a középkori maradványoktól független, teljesen új épületegyüttest kívánt megvalósítani. A terveket 1739-ben a bécsi, később felső-ausztriai tartományi építőmester Franz Anton Pilgram készítette. • Az alaprajzi rendszer a nagy dél-német kolostorokat idézi, a fekvő téglalap alakú kolostorszárnyak középtengelyében, keresztben áll a templom épülete. • Az építtető halála miatt a kolostornak csak a déli oldalához csatlakozó része készült el. • A kétszakaszos, csehboltozattal fedett templom alaprajza hagyományos, a középtornyos homlokzat azonban már újszerű. A konkáv, hullámzó felületekből összeálló, mozgalmas rokoko homlokzat a valóságosnál nagyobbak mutatja az épületet.
A barokk építészet virágkora	
3. egyházi építészet	
	• Jászó, premontrei templom és kolostor, 1745-65 – Anton Pilgram • szimmetrikus homlokzat
	• Debrecen, Szt. Anna piarista templom – 1721-46, a tornyok felső szintje 1824-ben épült – tervezte Giovanni Battista Carlone • hármas egység • torony

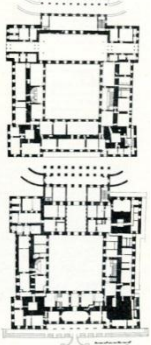
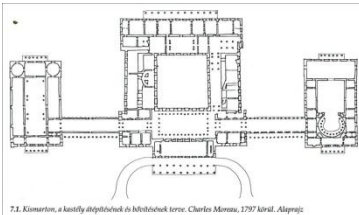
  	• Az egri minorita templomot a feltételezések szerint Kilian Ignaz Dientzenhofer tervezte. A templom alapkövét 1758-ban tették le és 1771-ben, vagy 1773-ban szentelték fel, Dientzenhofer 1751-ben halt meg. Az építést Falk János egri építőmester irányította. • A Karlovy Vary Mária-Magdolna tiszteletére szentelt templom 1729-30 között épült Kilian Ignaz Dietzehofer (cseh barokk mester) tervei alapján, Falk János, majd Nietschmann János építőmesterek vezetésével • alaprajz: bővített centrális tér – latinkereszt jellegű forma • a kápolnafülkékkel bővített hajó első két boltszakaszához a harmadik félköríves • keresztszárakkal bővítve csatlakozik, a teret végülenyhén ívelt záródású, téglalap alaprajzú szentély zárja le • lapos csehboltozatok illuzionisztikus freskókkal • homlokzat: főhomlokzatának két tornya kifelé domborodó, fülkébe állított oszloppárokkal • keretezett oromzatos középrész fog közre • enetrőr: Kracker János Lukács oltárképei és ReinelMárton freskói • hasonló: Prága, Óvárosi Szt Miklós tpl • homlokzatplasztika: markáns oszloppár egymáshoz nagyon közel • expresszív, többször meghajlított törtvonalú formák~Borromini
 	• Budapest I. Batthyány tér Szt Anna plébániatemplom, 1740-62 – Hamon János és Nepauer Máté
 	• Egyházaskesző plébániatemplomának terve és Sarud temploma. • A 18. század utolsó harmadában megszervezett betelepítési kampány eredményeként számos plébániatemplom építésére került sor. • egytornyos -> tengelybe helyezve

4, Az uralkodói barokk építészet

   	• Pozsony, a vár átépítése, 1635-től • Pozsony, a vár a XVIII. században • A 3 részre szakadt ország török megszállás alatti területére esett Buda, IV. Béla óta a királyság fővárosa. Buda szerepét formálisan Pozsony vette át. Középkori eredetű, négy saroktornyos vára annak ellenére nem felelt meg a reprezentációs és a kényelmi kritériumoknak, hogy előbb 1552-63-ban, majd 1635.46 között jelentős korszerűsítési munkák folytak itt. Az építkezések során épült meg a fallal övezett udvar köré a lakótraktus. Jean Nicolas Jadot császári főépítész 1751-ben kapott megbízást a vár palotaszerű átépítésére. Mária Terézia új lakosztályokat, nagy, reprezentatív lépcsőházat és egy kápolnát kívánt építtetni. Jadot terveinek megvalósítását Nicolaus Pacassi folytatta, aki jelentősen átdolgozta elődjének az elképzeléseit. • Az átépítés periódusai a XVIII. században • reprezentatív kert • Ny-i szárny gazdasági
--	---

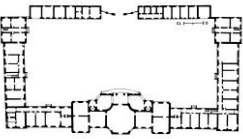
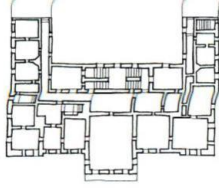
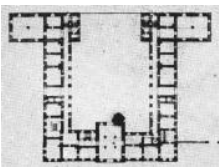
   BUDA, KIRÁLYI PALOTA 1 királyi hálószoba 2 trónterem 3 kápolna 4 Szt. János kápolna	• Buda, a vár átépítése Jadot tervei szerint 1649-58 • Buda, a vár átépítése, 1665-től F. A. Hillebrandt tervei szerint • ELŐZMÉNYEK: Törökök alatt elpusztult királyi vár helyén 1715ben kezdődik el az újraképzés • Hölbling és Prati tervezte négyszögletes épülettel, később ezt J.N. Jadot tervezte hasonló, négyszögletes, belsőudvaros palotarésszel, és ezeket összekötő szárnyal bővítették. Hillebrandt tervei alapján: • díszudvar architektúrája, Szt. Jobb kápolna.->Nyugatra néző cour d'honneurös három (manzárdtetős sarokkialitokkal tagolt) épületszárnyból álló palota. Főtengelyében a díszudvar felé a trónterem, a Duna felé a királyi pár hálószobája, melyeket kívülről kettős kupola jelzett. • Az É-i tömb Ny-i traktusában volt a kápolna. • JELENTŐS HATÁSSAL volt az ún. Grassalkovich-kastélytípus kialakítására. ~1900 Ybl Miklós, Hauszmann Alajos tervei szerint készül el a krisztinavárosi szárny, és az új dunai szárny.
--	--

5, A főúri barokk építészet

 	• Kismarton, az Esterházy kastély átépítése, 1663-72; Carlone • Kismarton bővítési terve, amely kielégíti már a reprezentációs igényeket 7.1. Kismarton, a kastély átépítésének és bővítésének terve. Charles Maron, 1797 körül. Alaprajz 4 saroktoronyos -> erőd volt köztes emelet kihasználása-> az első mezzanin
	• Bajmóc, a Pálffy kastély építése, 1660 után • lovagterem -> ebédlő • romantika
	• Köpcsény, a Batthyány kastély építése, 1668-tól
	• Vöröskő, a Pálffy kastély építése, 1660 után • díszes sala terrena

Magyarország építésze a reformkortól a kiegyezésig

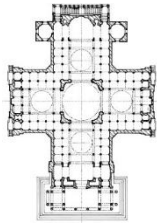
1790-1867

			• Ráckeve, a Savoyai kastély építése, 1702-től – J. L. Hildebrandt • jellegzetes forma • kupola-> mint Belvedere
			• Féltorony, L. Hildebrandt 1701-11, átalakítva mai formájában 1765 után • Harrach család • sarokrízalit -> 4 saroktornyos maradványa • középrízalit 3 axisos -> nagyterem • mezzanin szint
			• Edelény L'Huillier-Coburg kastély 1716-31 • cour d'honneur megfordul-> kert felé <-> gödöllői kastély
			• Gödöllő 1744-47 J-N Jadot • 1748-51 N. Pacassi Gödöllő 1744-47 J-N Jadot • 1748-51 N. Pacassi • Talán Martinelli tervei szerint 1745-50 között épület ki az első változata • 1744-47 közötti első periódusban Mayerhoffer András (1690-1771) közreműködésével alakult ki az • U alaprajzú, sarokrízalitok nélküli, középrízalitos kastély • 1751-58 között a budai királyi palota építésével párhuzamosan, feltehetően annak építészeinek (Jadot, Paccassi és Oraschek) tervei jelentősen bővítették • az U alaprajzú, keresztszárnyakkal bővített kastély középszárnyát háromrízalitossá alakították át a francia mintáktól eltérően a COUR D'HONNEUR nem az érkezés irányában, hanem a KERTI OLDALON helyezkedik el (magyar jellegzetesség) A főépület szabadon álló, egyemeletes épület. • Megtört U alakú szárnyaival kettős udvart fog közre. A díszudvar a főépület mögött a kertre nyílik. HOMLOKZAT: • a középrízalitos földszint és az emeleti díszterem hármass nyílásrendszere töri át, páros oszlopokon • nyugvó erkély díszíti, tört íves timpanon és kettőskupola zárja le („BABILON KUPOLA”) • Az utcai főhomlokzatot rízalit tagolja. A két szélső enyhe kiülésű, a középső kiemelkedik. • A főparkány fölül magasodó három axisos középrízalitos törtvonalú, íves oromzat koronázza. A középrízalitos emeletén helyezkedik el a díszterem, amelyhez az udvar felőli traktusban a boltozott kapualj két oldaláról induló kettős kétkarú lépcső vezet. • Az udvari szárnyakat egy-egy háromtengelyes sarokpavilon zárja le. • a XVII: sz. végén és a XIX. sz. elején tovább bővítették, ami formáját az 1867-es Ybl Miklós-féle neobarokk átépítéskor kapta az épület (ez van a maifotókon!) • (A kastélyhoz tartozik még hatalmas park (Alsó és Felsőkertre osztva), Virágház, Kerti pavilon és egyéb gazdasági épületek.) HATÁSA: • francia kastélyépítészet nyomán kialakult ún. Grassalkovich-kastélytípus az egész országban • elterjedt: Nagytétény, Pécel, Hatvan, Gács, Gernyeszeg, Bükkösd, stb. • Talán Martinelli tervei szerint 1745-50 között épület ki az első változata

főhomlokzat

hátsó, kert felőli homlokzatrészlet

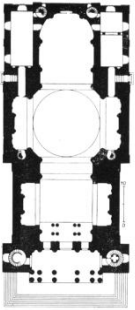
A klasszicizmus gyökerei

- A **Louvre** keleti homlokzata: 1667-70; Claude Perrault, Louis le Vau
- J-A Gabriel **Le Petit Trianon** 1762-68
- Jacques-Germain Soufflot, **Párizs Panthéon** 1756-92

Korai klasszicizáló törekvések

1, Külföldi mesterek hatása

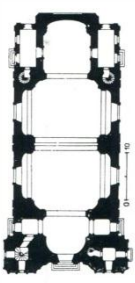

- **Vác, székesegyház**, Isidoro Canevale 1762-72
- **Canevale**: Mária Terézia, II József kedvelt építész, forradalmi jellegű építész, II Ledoux, Boullée
- Pilgram korábbi terve alapján épülő alapfalak felhasználásával tervezte át a székesegyházat a soufflot-i hagyományok alapján kéttornyos kupolás korai klasszicista templommá. A magyar klasszicizmus kialakulására meghatározó példaértékű alkotás volt a diadalívvel együtt.
- 2 tornyos-kupolás székesegyház -> KLASSZICIZMUS
- portikus (itt dupla oszlopsor)-> KLASSZICIZMUS
- belsőben inkább barokkos (tört timpanon 45°-ban faloszlopok, barokkos festés)
- egységes tér
- nem sík a fal + a festés is eltérő
- endonarthex - exonarthex-> II ókeresztények

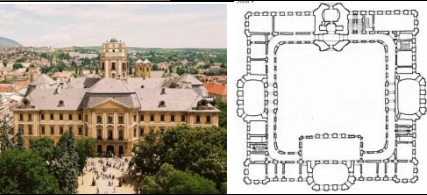
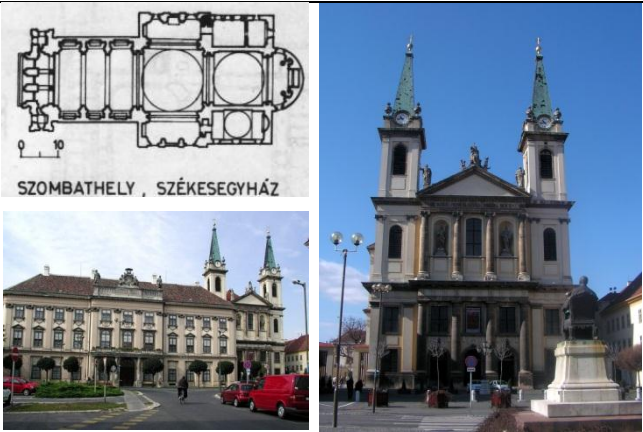

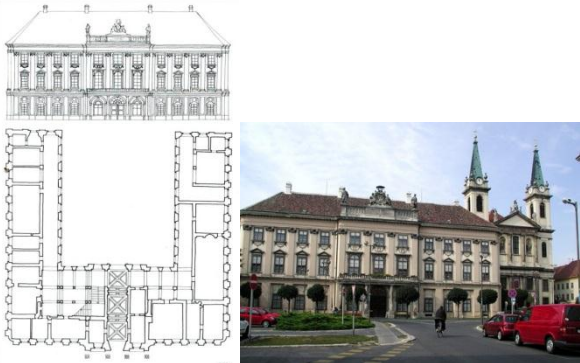
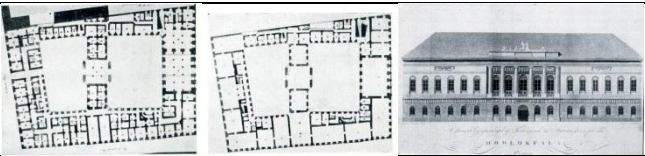
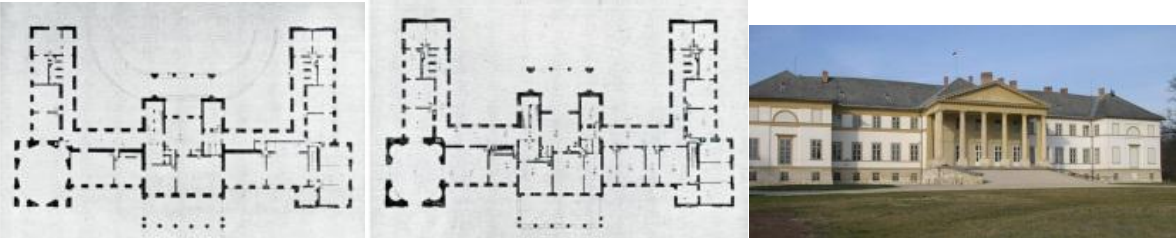
- Isidoro Canevale, **diadalív Vác**, 1764 – Mária Terézia látogatásának tiszteletére rendelte Migazzi püspök. Korai francia klasszicizáló hatása ellenére inkább *copf* karakterű.
- homlokzati síkjai egyszerűsödtek
- antik forma és funkció
- diadalív-motívum, de a 2 oldalsó pillért egyszerű lizénák helyettesítik

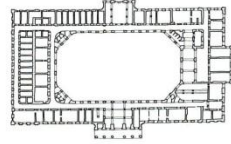
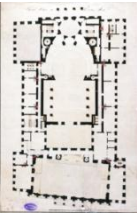
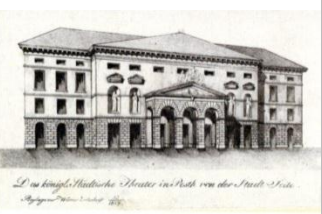
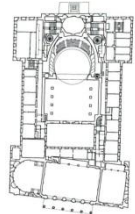
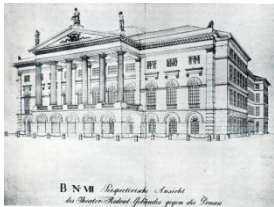
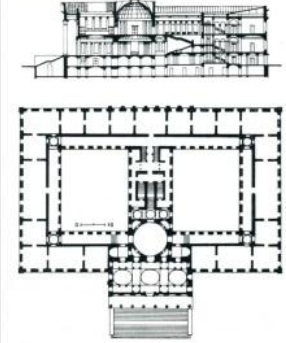
2, Hazai mesterek működése

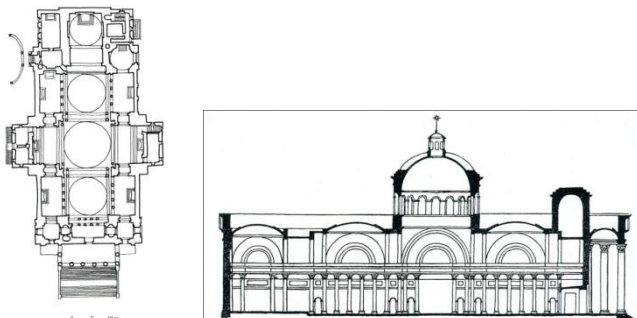
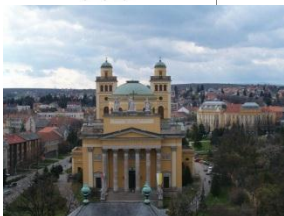
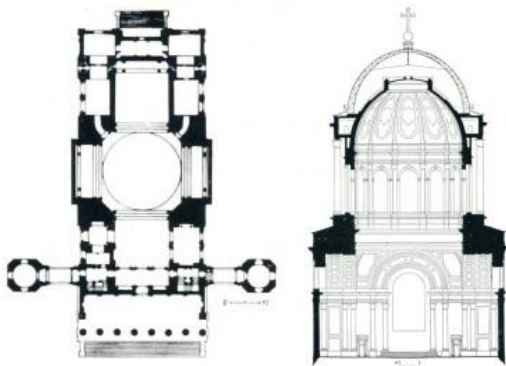
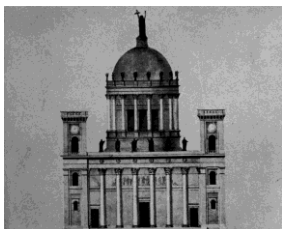
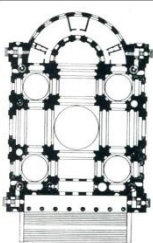

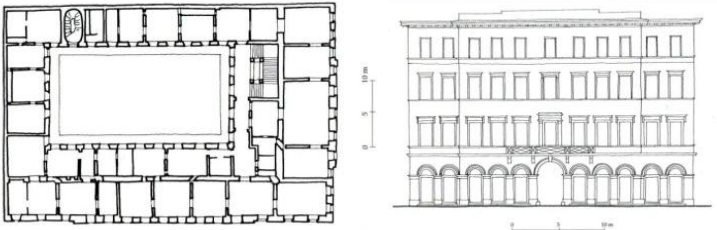
- Fellner Jakab **plébániatemplom Tata**, 1751-84.
- Alaprajzában az egységes tér létrehozása irányába tesz fontos lépéseket Tata és Pápa plébánia templomainál. A homlokzatok a copf elemek alkalmazása mellett is a letisztult klasszicizmus irányába mutatnak
- homlokzati síkjai egyszerűsödtek

	• Pápa, rk. templom 1774-83. Fellner Jakab
	• Fellner Jakab, az egri liceum épülete, 1765-85 • díszterem-> Tridenti zsinatot ábrázolja (Kracker János Lukács) • belsőudvar köré szervezett középfolyosós épület
	• Talherr József Óbuda selyemgombolyító, 1784-86; Szekszárd rk templom – 1802-06 • magyar ipartörténet egyik első emléke • funkcionalista alaprajz
Klasszicizáló késő barokk	
 SZOMBATHELY, SZÉKESEGYHÁZ	Szily János püspök (<i>antikvitás iránti érdeklődés, Savaria, romok feltárása</i>) megbízásából készült a szombathelyi székesegyház épületegyüttese: püspöki palota, szeminárium és az Eölbey-ház Püspöki palota: (1778-83) U-alaprajz, pozsonyi primási palotához hasonló, még inkább nyugodt, plasztikát kerülő főhomlokzatát itt már csak a középrizalitot lezáró attika élénkíti. A II. világháborúban északi oldalszárnyának 4 axisos része elpusztult. Székesegyház: (1791-97) • az épületegyüttes súlyponti épülete, Hefele Menyhért utolsó műve • alaprajz: a kápolnafülkés, 3 boltszakaszos hosszházhoz keresztszárnyakkal bővített, kupolával lezárt négyezeti tér és félköríves, kupolával fedett szentély csatlakozik • Nem mozgásra ösztönző tér, mint a barokkban, hanem szépen átlátható -> inkább klasszicizmus • az II Gesú típustól már különbözik-> a kápolnasor szinte falfülkékévé egyszerűsödik • homlokzat: főhomlokzatán a magas sisakú, karcsú toronypár timpanonnal lezárt klasszicizáló jellegű, kétszintes, oszlopos középrész fog közre (<i>kétszintes portikus-> II Palladio</i>) • enteriőr: a Maulbertsch és Wintenthaler díszítette pompás belső a II. világháborúban elpusztult.

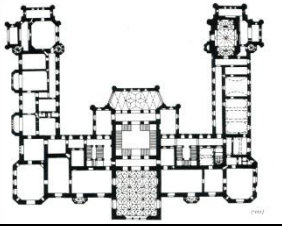
	• Hefele Menyhért, 1778-83 között. A Sala terrena festését Dorfmeister készítette az egykori Savaria elképzelt látványának bemutatásával
A klasszicizmus Magyarországon	
	• Péchy Mihály Nagytemplom, Debrecen. 1805-24 • Tallherr József, Rabl Károly • sarkon: formatobzódás->kicsit barokkos pl. íves-timpanonos lezárás • leégett középkori templom helyére • főhomlokzat a hosszabbik oldalon II Maderno, Borromini-> Illuzionisztikus • puritán, összetett tér • barokk és klasszicista „határ”-> nem egyből átlátható tér • ívelt párkányvezetés, gazdag díszített oszlopfő-> barokkos • Klasszicista stílus
	• Hild János múzeumterve – 1807 • nem terekben, hanem homlokzatokban gondolkodik
1, Pollack Mihály	
	• Dég földszinti és emeleti alaprajza – 1815-19 között • Pollack Mihály • szögletes U-alaprajz • bejárat a Cour d'honneur felől -> francia térszervezés • nincs enfilade (egyenrangú, tengelyre sorolt termek)-> funkcióhoz jobban illeszkedő térstruktúra • férfi-női oldal helyett: lakosztályok-reprezentatív • díszterem oldalsó pozícióba kerül • egyre közelebb kerül a földszint „a földhöz” • kert kapcsolat • nem csak kocsiáthajtásra használják a teraszt-> társadalmi élet

	• A sárospataki református kollégium könyvtára 1820 és 28 között keletkezhetett
 	Szekszárd, megyeháza (Fehérház), Pollack Mihály, 1827-30k • vármegyeházák • klasszicizmus általános középületen • oldalfolyosós • tanácsterem a reprezentatív bejárat környékén • a funkció független a homlokzattól
   	• A pesti Német Színház (<i>J. Aman, 1807-12</i>) és a Vigadó (Pollack 1829-32) alaprajza • A pesti német színház I. em alaprajza, Pollack-féle homlokzata és a magvalósult állapot (Aman Kristóf 1807-12) • tipikus funkció • 1 nagy díszterem reprezentatív megközelítéssel • mai kongresszusi központ elődje • egyfajta rendezvényház
	• Az egykori Ludovica Akadémia épülete, ma Természettudományi Múzeum 1831-36 Pollack Mihály, 1830-36 (<i>bővítés: Kauser József, 1880</i>)
  	• Nemzeti Múzeum, Pollack Mihály, 1837-44 • megvilágítás-> direkt fény <-> Glyptothek (München- Karl von Fischer and Leo von Klenze) • terek tagolása • díszterem-> Parlament megépüléséig a felső házi ülések itt • gazdagon variált bejáratú térsor • centrális rotunda a kupola alatt • centrális és longitudinális váltakozása • egyszerű homlokzatképzés vízszintes hangsúllyal mély portikusz

2, Hild József		
 		Eger, székesegyház – Hild József 1831-37 • téregységesítésre nem törekszik -> haránt irányú tagolás-> tördelés • II Steindl Imre: Országház • Hild alacsony záródású kupolás térsort képzelt el, melyek közül egyet, a középsőt, tamburos kupolával kiemelt. -> II velencei San Marco székesegyház • Szintén a hosszház oldalirányú bővítményét jelentette a négy oldalszentély. • Mindehhez tengelyirányban előtér és nyújtott főszentély kapcsolódott. • additív enteriőrjét additív tömegalakítás • sorolt kupolás rendszer • oszlopsorral elválasztott mellékterek -> II 3 hajó • oldalhomlokzat komponálása • belső festések-> barokkos
 		• Az esztergomi bazilika terve 1838-41 és építése 1841-69 • Az esztergomi bazilika terve 1838-41 és építése 1841-69 • Az esztergomi székesegyház építésének előzménye: • Kühnel Pál tervvázlatai az esztergomi bazilika együttesének építéséhez – 1820 körül, Rudnay Sándor 1819-ben kinevezett prímás felkérésére. A templomot a prímási palota és a szeminárium épülete fogta közre. • 2 tornyos, kupolás, klasszicista • nagyméretű portikusz • tornyok kihúzása-> homlokzatnövelés -> illuzionista • letisztult egységes terv • centrális térforma hosszirányban elnyújtott változata • 3 modul • első harántszentély • A kettős kupola külső, héjazatot tartó része - 1840-ben - íves vasszerkezetből épült. • különlegesség: Bakócz kápolna tükrözve beépítve az épületbe!
   Hild terve a pest-lipótvárosi plébániatemplomhoz		• Szt István Bazilika – Budapest. Tervezése 1845, kivitelezés 1847-1861, majd Hild halála után Ybl, aki jelentősen átdolgozta az architektúrát 1861-1905 • 9 osztatú tér- Ybl is megtartja -> romantika-> antik elemek védelme • ez nem igazi bazilika (1. bazilikális bevilágítás, 2. ókori épülettípus, 3. püspöki székesegyház) • sztereometrikus tömegek addíciója • síkszerű, kevés plasztika (hátsó rész plasztikusabb) • ma már nem áll a hátsó torony • több mint 50 év • nyomási teher hatására a kupola beomlott • Lipótváros plébániatemploma lett volna • szűkösek voltak az anyagi források

	• Szatmárnémeti székesegyház
	• Európa szálló bálterme – 1840 • Burlington, Assembly Rooms York 1731-36 A legszebb neopalladianus tér a Négy könyv egyiptomi csarnok-rekonstrukciója alapján
	• Pest, Derra-ház 1838 • egy traktusos, udvari vonalon 2 traktusos épület • övparkányra ültettt egyszerű keretezésű ablakok • nem feltétlenül van kiemelve a középtengely • bérházakban különböző társadalmi helyzetű családok • flexibilitás a lakáson belül • ebben az időben néha már megjelenik a körfolyosó is
3, A windsori kastély hatása Magyarországon 	
• A windsori kastély átépítése 1825-40 között Jeffry Wyattville munkája az Angliában 1810-30 között divatos Regency stílusban történt • Hatására három korai kastély épült: Oroszvár – Zichy-kastély (1840-44), Nagyugróc – Keglevich-kastély (1844-50), Vép – Erdődy-kastély (1846-47)	

4, A nemzeti stílus keresése Magyarországon

- **Oroszvár, Zichy-kastély** – 1841-44 között Zichy Emánuel építtette Franz Beer tervei szerint

- **A Pekáry-ház** a Király utcában – Brein Ferenc 1847-48

- **Nádasdladány** Tudor stílusú kastélya – 1873-76, Linzbauer István

- **Tiszadob**, Andrassy-kastély – Meinig Arthur, bef. 1890

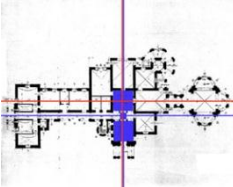
5, A neoreneszánsz térhódítása

1. Külső kert
2. Külső kert
3. Külső kert
4. Külső kert
5. Külső kert
6. Külső kert
7. Külső kert
8. Külső kert
9. Külső kert
10. Külső kert
11. Külső kert
12. Külső kert
13. Külső kert
14. Külső kert
15. Külső kert
16. Külső kert
17. Külső kert
18. Külső kert
19. Külső kert
20. Külső kert
21. Külső kert

- **Csala, Kégl-kastély** – Hauszmann Alajos – 1876-78

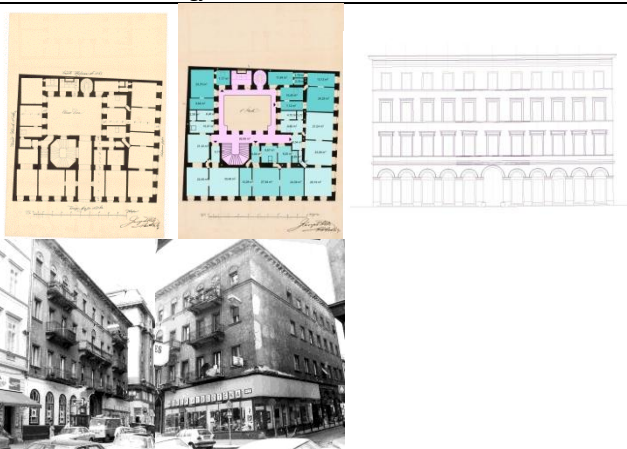

- **Tura**, Schossberger-kastély – Bukovics Gyula – bef. 1883

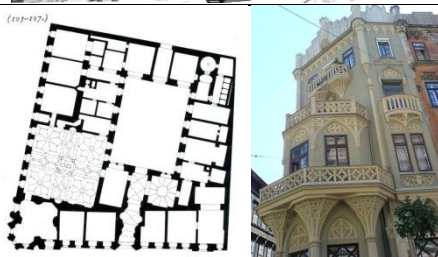
A historizmus új térformái és a korszerű anyagok megjelenése a XIX-XX. század fordulóján

1867-1920

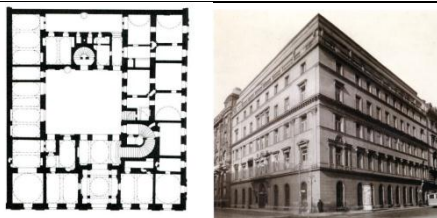
1, A városi bérház megjelenése

- **Király utca 40.**
- Az épületet 1935-ben Fried Miksa és Fenyvesi István tervei alapján modernizálták.

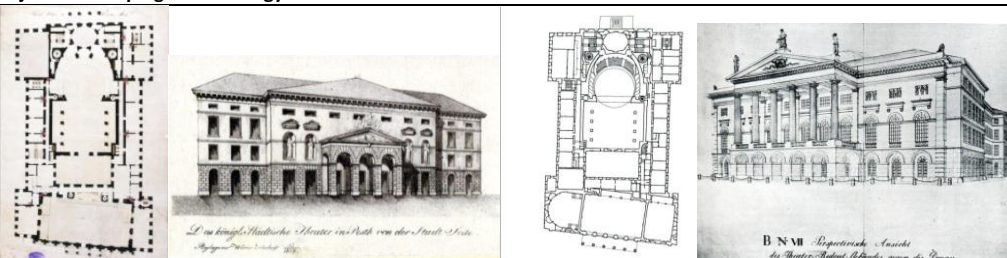

- **Pekáry-ház**, Brein Ferenc 1847-48

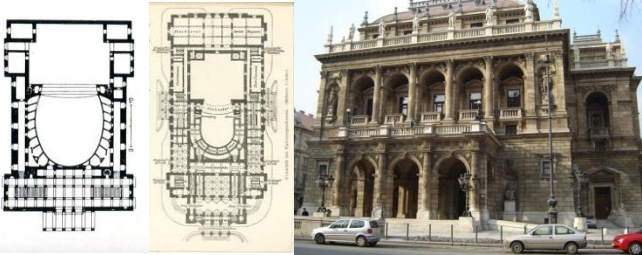
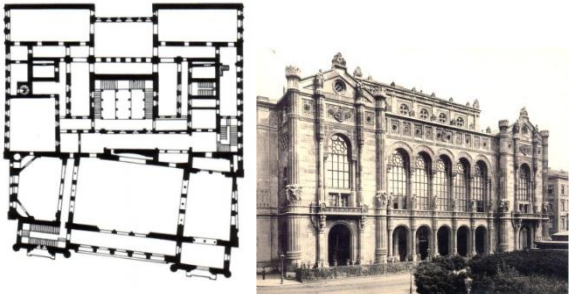
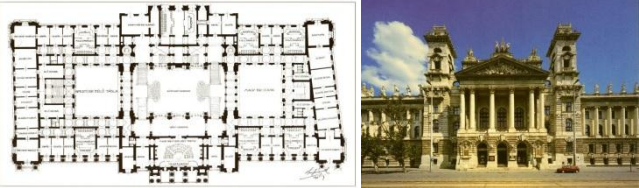
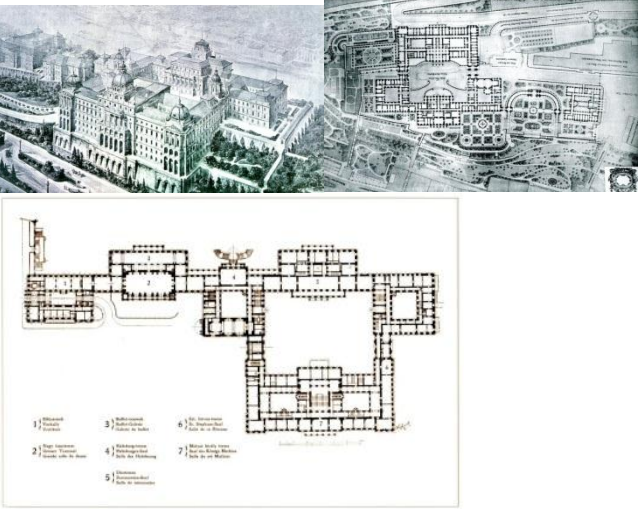

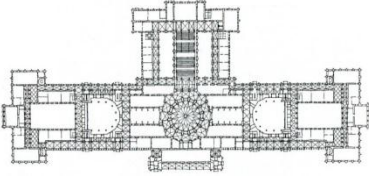
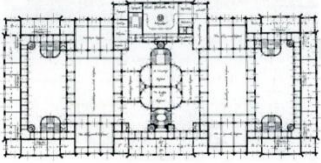
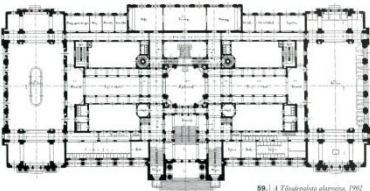
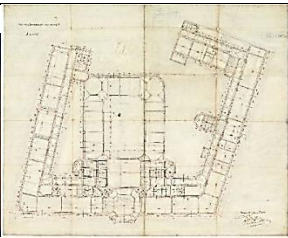
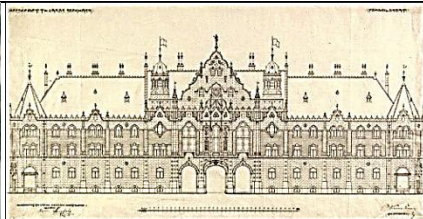
- Pest **Pollack ház** 1822, József Attila u. 6 – Nádor u. 2.
- Az eredetileg 2 emeletes épületre két ütemben, előbb kettő, majd egy szintet húztak a '40-es években

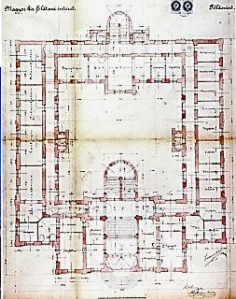
2, Új funkciók a polgárosodó nagyvárosban

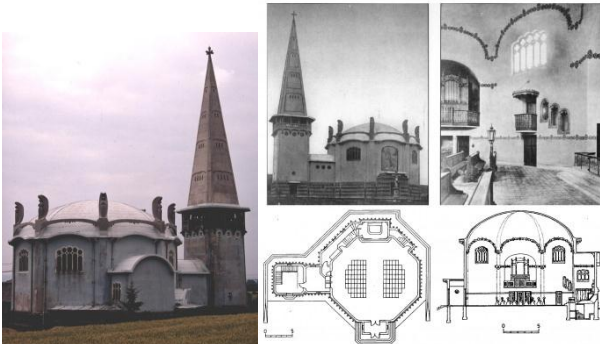
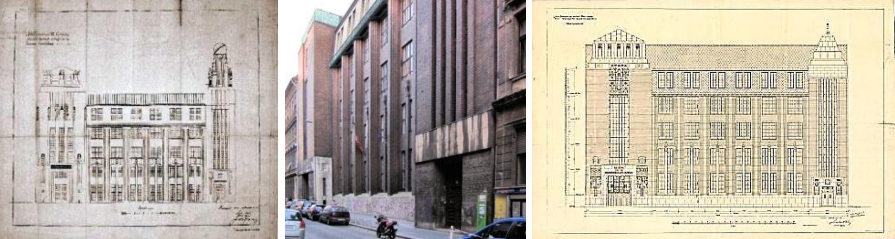

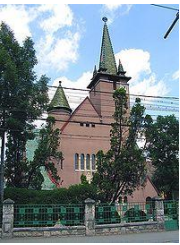
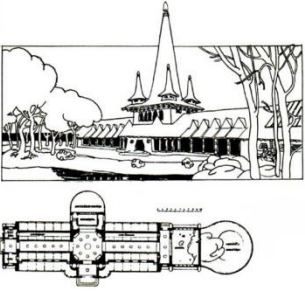
- A pesti német színház I. em alaprajza, Pollack-féle homlokzata és a magvalósult állapot (Aman Kristóf 1807-12)
- **A pesti Német Színház** (J. Aman, 1807-12) és a **Vigadó** (Pollack 1829-32) alaprajza
- tipikus funkció
- 1 nagy díszterem reprezentatív megközelítéssel
- mai kongresszusi központ elődje
- egyfajta rendezvényház

	• A Nemzeti Színház és az Operaház alaprajza • Ybl Miklós tervei alapján • Neoreneszánsz stílusban épült • 1875- 1884 • nem volt pénz jó telekre • nem reprezentatív a helyszín • épület visszahúzása -> teresedés • lépték jó megfogása • korszerű volt a maga idejében
	• Feszl Frigyes Vigadó– 1859-65 • Pollack Mihály tervei alapján készült az első Vigadó, a Redoute, mely 1833-ban nyílt meg. A klasszicista épületet 1849 májusában Hentzi osztrák generális Budáról lövette szét. • Feszl Frigyes 1858-ban kezdett foglalkozni az új Vigadó tervezésével • 1859-65->Romantikus stílus • nagyterem a főhomlokaton • nagy díszlépcső • gazdag díszítés • Rundbogenstil jelleg felfedezhető • magyar hősök szobrai • vitézkötés: huszáregyenruhán zsinór felvarrása-> homlokzaton -> nemzeti
	A Kúria - ma Néprajzi Múzeum – Hauszmann Alajos • A BUDAPESTI IGAZSÁGÜGYI PALOTA ELSŐ EMELETÉNEK ALAPRAJZA • bíróság legmagasabb szintje • reprezentativitás-> aulater + bejárati térsor • amúgy egyszerű irodaépület • közép + sarokrízalit • emeletmagyságú attika + torony -> léptékváltó ép. elem • nyíláskeretek gazdag alakítása
3, A királyi palota kiépítése	
	Buda, Királyi palota, Ybl Miklós, 1880-91, Hauszmann Alajos, 1891-1905 • Ybl Miklós – Hauszmann Alajos • neobarokk • Ybl halála után Hauszmann veszi át • Az Ybl-féle terv nem készült el, de a Várkert bazár megépült • kocsíáthajtót tervezett, nagy díszlépcsővel (Hauszmann) • funkcionális rend: a reprezentatív részt É-ről közelíti meg • II vh után a tömeget kiegészítették-> oroszlános út leszűkült • díszlépcsővel jutunk a reprezentatív szárnyba (ma Nemzeti Galéria) • mögöttes 600 fős bálterem • büfécsarnok-> majd összekötőszárny->középen nagyterem (kupola) -> Habsburg-lépcső parkkal összeköti • Hildebrant-féle nagy trónterem koncepció -> nem ez valósult meg • Hauszmann alapvetően barokk stíuselemeket alkalmazott • háború utáni átépítés-> lépcsőt elbontották • barokk a belsőben is érvényesül • kápolna, kriptá

 	A Parlament- Steindl Imre • historizáló eklektika jegyében született, barokk alaprajzú, barokk tömeghatású épület, részleteiben alapvetően neogótikus stílusú • eredetileg nem Steindl nyerte a pályázatot • neogótika II angol parlament • reprezentatív kupolás tér-> kívül és belül is reprezentatív tömeg és tér • magyar államigazgatás 2 kamarás rendszerben (alsó-felső ház) • udvarterek köré, kiemelkedő részek, átkötő nyaktagok • alaprajzi séma és a tömegformálás elszakad egymástól • irodatermek és folyosók alárendelt viszonyban
 	• Lechner pályaterve a Tőzsde épületére • 2 féle tőzsde : áru és érték (részvény) • kettéválasztotta a 2 termet • étterem • udvar • aulater-> találkozási pont • vannak önálló elemei a tervnek -> önálló épületrészként is megállja a helyét
 	• Alpár terve a Tőzsde épületére • Budapest, Tőzsde, Alpár Ignác, 1902-7 • Végül az ő terve épült meg • 2 szélén 2 bazilikális csarnok • jól elkülöníthető egymástól a 2 tőzsdeterem • D-i terem nagyjából megmaradt -> stúdió • É-i terem: átalakították
  	• Iparművészeti Múzeum – Lechner Ödön és Pártos Gyula, 1891-1896 • szecesszió • keretes beépítés, utcavonalon kiállítóterek • repr. bejárat-> tengely-> központi vertikális csarnok (rácsostartós belső udvar) • többszintes reprezentatív tércsoport • átnyitás-> vertikális kapcsolat a tömegben • keretes beépítés, belső folyosóra felfűzött termek -> Ip. művészeti iskola termei is • II Nemzeti Múzeum térsora • szerkezeti erőjáték szerinti forma • pirogránit-> Zsolnay • 1896-ban avatták fel • organikus motívumok (II India, perzsák, magyar népi motívumok)
 	• Lechner Ödön – Pártos Gyula 1893-97; Kecskemét Városháza • feltűnnek új díszítőelemek • vertikálisosztás • Zsolnay kerámiák

 	• Földtani Intézet – Lechner Ödön és Pártos Gyula, 1896-1899 • <i>szecesszió</i> • körbeforgatott folyosó • tájolás-> Ny-ra nem tett fontos (kiállító) termet • homlokzat: téglasávok alkalmazása-> függőleges lizéna • szőnyeg-szerű díszítés-> Kelet (a „szövés” az épület teteje felé válik díszesebbé) • racionális alaprajzi szerkesztés • pártázat-> népi motívumokkal átdolgozott forma
4, A szecesszió megjelenése a Délvidéken 	• Magyar Ede Goldschmidt-ház Tábor u. 5. Szeged 1904-05
	• Magyar Ede; Rökk palota Szeged 1907 • plasztika • belső ornamentika
	• Magyar Ede; Unger-Mayer ház Szeged 1910-11
	• Magyar Ede Kaposvár Csiky Gergely színház bef 1911 • belül nagyon színgazdag

5, Kísérlet egy nemzeti építészet megteremtéséért		
		• Medgyaszay István, Veszprém Petőfi Színház 1908 • a szerkezet és díszítés nem válhat külön • vasbeton-> meghatározza a formálást • meglepően vékony vasbeton héjak • ablakkeretek is vasbetonból • előregyártott vasbeton alkalmazása is
		• Rárósmulyad Szt. Erzsébet templom 1909-10 Medgyaszay István • vasbeton alkalmazása
6, Korszerű anyagok, modern forma		
		• Ray Rezső Vilmos, Törley mauzóleum 1909 és a józsefvárosi telefonközpont • Ray Rezső Vilmos, Víztorony Zielinszky Szilárdal
7, Nemzeti formanyelv alkalmazása		
		Lajta Béla Vas utcai iskola Budapest, 1909-12 • díszítőelemek koncentrált helyeken (népi motívumok) • oldalfolyosós iskola • szűk telek • homlokzat: tagozott téglalíznák osztják • 2 bejárat
		Árkay Aladár, Városligeti fasori ref. templom 1911-13 • aszimmetrikus torony • oromzatos homlokzat • népi ornamentika -> de erőteljes absztrakció + egyszerűsödés • bejárat-> II középkori templomok bejáratának nehézsége + béliet • kerámia díszítőelemek -> II kváder kövek de „szétszórva”

		• Grasham palota Quittner Zsigmond és a Vágó fivérek 1905-07
		• Kós Károly, Budapest Wekerle telep központja 1908-24
		• Székely Nemzeti Múzeum – Kós Károly 1911-12
		Áldás utcai iskola – Zrumeczky Dezső 1911-12 • organikus vagy additív tömegforma -> nem tudhatjuk • sáttortetők váltogatása nyeregtetővel • tetők-> II Erdély (magasabb hajlásszög)
 		Kós Károly; Kolozsvár Monostor utcai ún. Kakasos templom 1912-13 és az Állatkert épületei • 1909–1912 között, Kós Károly és Zrumeczky Dezső erdélyi stílus, <i>szecesszi, nemzeti romantikus</i> • Bagolyvár eredetileg Koch Henrik és Szkalnitzky Antal tervei alapján épült <i>romantikus stílusban</i> 1885–1886 • Az Elefántház a budapesti állatkert egyik legismertebb műemlék épülete. Szecessziós stílusban Neuschloss Kornél műépítész tervei alapján épült 1912-ben • madárház, elefántház • direkter formavilág • a főbejáratot Neuschloss Kornél tervezte (1912) ! Kolozsvár, Monostor utcai református templom, Kós Károly, 1912-13 • konkrét középkori formák • népi ihletettségű formák

	Kós Károly, zebegényi templom – bef. 1910 • aszimmetrikus torony • oromzat • additív tömegformálás • egyszerű térforma • „bazilikális bevilágítás” • kisebb középkori hatások (mert a népi építészet alapja is a középkor)
8, Premodern törekvések a századfordulón	
	Kulturpalota Marosvásárhely Komor Marcell, Jakab Dezső 1905-07 • mozaikok, üveglalakok
	• Jakab Dezső – Komor Marcell – Márkus Géza Néopera bef 1911.
	Málnai-Haász: Cseh-Magyar Iparbank, Budapest, 1912. • megszűnik a nyílás architektúra • díszítetlen felületek